

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Biopolitika drogové problematiky v kontextu České republiky

Bc. Richard Staník

Plzeň 2023

I

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Diplomová práce

Biopolitika drogové problematiky v kontextu České republiky

Bc. Richard Staník

Vedoucí práce:

Mgr. Švantner Martin, Ph.D.

Katedra Sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla a nebude využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni 23. dubna 2023

Richard Staník

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, kterým je pan Mgr. Švantner Martin, Ph.D, za vedení a velmi cenné rady, a v poslední řadě za jeho trpělivost a ochotu.

Obsah

Úvod.....	8
1. Život Michela Foucaulta a prisma jeho badání	9
2. Metodologie	11
2.1 Analýza dokumentů.....	11
2.2 Diskurzivní analýza	11
2.3 Aplikace Foucaultových konceptů	12
2.4 Etické aspekty.....	12
2.5 Validita a reliabilita	12
3. Teoretický rámec	12
3.1 Systém	12
3.2 Kontrola	13
3.3 Archeologie	14
3.4 Genealogie.....	15
3.5 Diskurz	16
3.6 Dispozitiv.....	18
3.7 Epistéma	20
4. Druhy moci v pojetí Michela Foucaulta	21
4.1 Moc a subjekt – funkční vztah	23
4.2 Disciplinární moc.....	24
4.3 Pastýřská moc.....	27
4.4 Represivní moc.....	27
4.5 Produktivní moc	28
4.6 Suverenita	29
4.7 Governmentality	29
4.8 Liberalismus jako stavební kámen biopolitiky.....	30
4.9. Vztah vlády České republiky a konceptem biopolitiky.....	31
4.9.1 Biopolitika	32
4.9.1 Revize biopolitiky – přednášky z let 1977-1978	32
4.9.2 Vztah vlády České republiky a konceptem Biopolitiky.....	34
4.9.3 Biomoc.....	35
5. Moderní individuum v kontextu moci	35
5.1 Scientia sexualis a ars erotica.....	36
5.2 Represivní hypotéza.....	37

5.3 Diskurz sexuality	37
5.4 Dějiny sexuality jako analogie	39
6. Souvislosti a aplikace Foucaultových konceptů v současném kontextu.	40
7. Tělo a subjekt, subjektivita v pojetí Michela Foucaulta	42
7.1 Tělo, subjekt, subjektivita	42
7.2 Shrnutí teoretických konceptů a přechod k analytické části.....	43
8. Analytická část	44
8.1 Drogy a společnost	44
8.2 Archeologie a drogová problematika	45
8.3 Genealogie a mocenské praktiky ve vnímání drogové problematiky v kontextu České republiky v letech 1990-2023	47
8.4 Epistéma a drogová problematika.....	48
8.5 Diskurz a drogová problematika.....	49
8.6 Dispozitiv a drogová problematika	51
8.7 Aspekty drogově závislé populace v České republice.....	53
8.8 Před rokem 1990: Drogová problematika v Československu	55
8.9. Transformace a řazy drogové problematiky od 1990 do 2023 v kontextu České republiky	57
8.9.1 Historický vývoj péče o drogově závislou populaci.....	60
8.9.2 Přístupy péče o drogově závislou populaci	62
9. Shrnutí	66
9.1 Shrnutí výsledků analýzy.....	66
9.2 Omezení diplomové práce a návrhy pro další výzkum	67
9.3 Závěr	69

Abstrakt:

Tato teoretická diplomová práce se zaměřuje na analýzu drogové problematiky v kontextu biopolitiky v České republice v letech 1990-2023. Práce se opírá o koncepty Michela Foucaulta a jeho pojetí biopolitiky, kontroly a systémů. V analytické části jsou zkoumány jednotlivé aspekty drogové problematiky, včetně politik, zákonů, regulací, historického vývoje péče o drogově závislé a přístupů k drogově závislé populaci. Práce také poskytuje přehled o působení neziskových organizací v oblasti drogové problematiky a jejich vlivu na biopolitiku. Výsledky analýzy ukazují, jak se drogová problematika a péče o drogově závislé jedince proměňuje v kontextu biopolitiky a jaký vliv mají jednotlivé proměnné na tuto problematiku.

Klíčová slova: *drogy, proti drogová politika, biopolitika, diskurs, biomoc*

Abstract:

This theoretical master's thesis focuses on the analysis of drug-related issues in the context of biopolitics in the Czech Republic between 1990 and 2023. The work is based on the concepts of Michel Foucault and his understanding of biopolitics, control, and systems. In the analytical part, various aspects of drug-related issues are examined, including policies, laws, regulations, the historical development of care for drug-dependent individuals, and approaches to the drug-dependent population. The work also provides an overview of the activities of non-profit organizations in the field of drug-related issues and their impact on biopolitics. The results of the analysis show how drug-related issues and care for drug-dependent individuals transform in the context of biopolitics and what influence individual variables have on this issue.

Keywords: *drugs, anti-drug policy, biopolitics, discourse, biopower*

Úvod

V dnešní době drogová problematika představuje jednu z nejvýznamnějších společenských výzev, se kterou se potýká nejen Česká republika, ale také celý svět (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2021, s. 7). Zatímco v minulosti byla drogová politika často zaměřena na represivní opatření a kontrolu (Bewley-Taylor, 2012, s. 52), v posledních desetiletích dochází k proměně přístupů a strategií, které se snaží lépe pochopit a řešit základní příčiny a důsledky užívání drog (Degenhardt & Hall, 2012, s. 68). V této teoretické diplomové práci se zaměřím na retrospektivní analýzu drogové problematiky v České republice od roku 1990 až do současnosti, s cílem zmapovat transformace, následující Foucaulta lze říci „epistemické řezy“ v české drogové problematice. Taktéž se soustředím na to, jak ve vymezených letech byla poskytována péče drogově závislé populaci

Pro hlubší pochopení vybraných aspektů těchto změn se v práci budu opírat o koncepty, které představil francouzský filosof, psycholog, historik a sociální teoretik Michel Foucault (1926-1984). Ve třetí kapitole práce představím klíčové koncepty pro mou práci, jmenovitě půjde o jeho vysvětlení pojmů „archeologické metody“, „genealogie“, „epistéma“, „diskurz“ a „dizpozitiv“. V diplomové práci taktéž představím jeho pojetí sociální kontroly, bytostně spjaté s represí a ziskem, do mocensko-epistemologických sítí zapojeného těla. Považuji za důležité také zohlednit Foucaultovo pojetí systému, biomoci³⁵ a biopolitiky³². Tyto koncepty poslouží jako teoretický rámec pro analýzu drogové problematiky v kontextu Československé federativní republiky a České republiky.

Následně se zaměřím na různé druhy moci v pojetí Michela Foucaulta a jejich vztahu k drogové problematice. Prozkoumám, jak Foucaultovy koncepty ovlivňují naše chápání drogové politiky, problematiky a praxe, a jak se tyto koncepty promítají do současných diskuzí a přístupů k řešení této problematiky. Kapitoly 5. a 6. jsou taktéž klíčové pro provedení analýzy.

V analytické části práce budu zkoumat konkrétní aspekty drogové problematiky, jako je vývoj politik a intervencí, přístupy k drogově závislé populaci, a poskytování péče v České republice.

V závěru práce shrnu výsledky analýzy a budu diskutovat o možných omezeních studie a návrzích pro další výzkum, v oblasti drogové problematiky ve světle Foucaultových konceptů.

Výsledky této práce by mohly poskytnout cenné poznatky pro politiky, odborníky a výzkumníky v oblasti drogové problematiky, kteří se snaží lépe pochopit a řešit současné výzvy. Navíc by mohly tyto poznatky přispět k vytvoření udržitelnějších a účinnějších strategií a politik v oblasti prevence, léčby a péče o drogově závislé osoby.

Pro analýzu a interpretaci změn v drogové problematice a aplikaci Foucaultových konceptů na jednotlivá období vyžívám relevantní primární a sekundární zdroje, jako jsou zákony, oficiální dokumenty, zprávy, odborné články a knihy. Analýza proběhne konceptem genealogie¹⁵ od Michela Foucaulta.

1. Život Michela Foucaulta a prisma jeho badání

Michel Foucault (1926-1984) byl francouzský filozof, sociolog a historik, který se proslavil svými teoriemi o vztahu mezi mocí, věděním a společností. Narodil se v Poitiers, ve Francii, a studoval filozofii na prestižní École Normale Supérieure. Během své akademické kariéry působil na několika univerzitách, jak ve Francii, tak i v zahraničí, a získal řadu ocenění za své originální myšlenky a přínosy...k... čemu? (Foucault, 2003).

Foucault se zabýval analýzou historických procesů, skrze které se utvářely různé formy vědění a moci. Jeho dílo představuje kritické zkoumání společnosti a jejích institucí, jako jsou vězení, školy, nemocnice či armáda, a zaměřuje se na otázky kontroly, disciplíny a normalizace (ibid).

Mezi Foucaultovo nejvýznamnější díla patří *Dějiny šílenství* (V originále *Histoire de la folie à l'âge classique*), *Slova a věci* (V originále *Les mots et les choses*), *Dohlížet a trestat* (V originále *Surveiller et punir: Naissance de la prison*), *Dějiny sexuality I: Vůle k vědění* (V originále *Histoire de la Sexualité*). Foucaultovy teoretické

koncepty měly významný dopad na mnoho akademických oborů, jako jsou sociologie, antropologie, historie, politologie, filozofie, kriminologie, genderová studia či psychologie (Mills, 2003).

V kontextu mé diplomové práce, se budu opírat o Foucaultovo literatu v anglickém jazyce, stěžejním důvodem pro mě je fakt, že přeložených verzích jsou pro mne Foucaultovo myšlenky namáhavě uchopitelné. Pokud se vrátím k anglickým verzím, anglický jazyk je podle mého názoru jednodušší, a hlavně mnohem více kontextuální, což mi usnadňuje pochopit daný text.

V sociologii Foucaultovy koncepty přispěly k analýze sociálních jevů, například v kontextu disciplíny a biopolitiky (Gane, 2013, s. 45). V antropologii měly jeho koncepce převážně vliv na rozvoj poststrukturalistického a postkoloniálního myšlení (Clifford, 1988, s. 263). Foucaultovým hlavním přínosem je jeho kritika strukturalistického a marxistického pojetí moci, které chápe jako centralizované a represivní (Foucault, 1995, s. 170). Místo toho se zaměřuje na analýzu moci jako rozptýlené a produktivní síly, která proniká do celé společnosti a ovlivňuje jedince na úrovni každodenních praktik a diskurzů²¹ (Foucault, 1990, s. 95).

Historická bádání a histografii, inspiroval Foucault svou metodou historické rekonstrukce zvanou genealogie, která analyzuje historické události prostřednictvím mocenských vztahů (O'Farrell, 2005, s. 91). V politologii se jeho koncepty mohou využít k analýze státní moci a vládnutí (Dean, 2010, s. 32), zatímco ve filozofii ovlivnily etické a politické debaty (Deacon, 2006, s. 93). V kriminologii jeho práce vedly ke kritické analýze trestního systému, zejména v kontextu disciplíny a dohledu (Hook, 2007, s. 139). Genderová studia čerpají z Foucaultovy analýzy sexuality a vytváření genderových identit (O'Farrell, 2005, s. 96). Psychologie, zejména kritická psychologie, se zabývá jeho kritikou psychologického vědění a jeho mocenských aspektů (Hook, 2007, s. 141). Foucaultovy koncepty a analýzy, se tak staly základem pro interdisciplinární výzkum, který se zaměřuje na zkoumání různých aspektů společnosti a kultury. Ve vzdělávání se jeho práce využívá k analýze systémů vzdělávání a jejich mocenských struktur (Deacon, 2006, s. 181). V oblasti zdravotnictví ovlivnil Foucault zkoumání medicínské praxe a vztahu mezi zdravím a mocí (O'Farrell, 2005, s. 98). Jeho myšlenky tak ovlivnily řadu aktivistických hnutí a politických debat, například v otázkách lidských práv, trestní spravedlnosti, sexuální svobody, duševního zdraví nebo vzdělávání (Foucault, 2003).

Ve vizuálních a mediálních studiích, jeho koncepty přispěly k analýze vizuální kultury, například v kontextu dohledu a reprezentace (Hook, 2007, s. 143). V literární teorii se jeho práce stala důležitým zdrojem pro poststrukturalistickou a dekonstruktivistickou kritiku (Clifford, 1988, s. 265).

Foucaultův vliv je tak široký a pestrý, že se jeho koncepty staly součástí mnoha akademických oborů a výzkumných přístupů. Jeho myšlenky o moci, vědění a nadále poskytují nástroje pro analýzu a kritiku společnosti a jejích institucí.

Poststrukturalismus, je filozofický a teoretický přístup, který kritizuje a překračuje tradiční strukturalistické myšlení. Foucault se jako poststrukturalista zaměřuje na mocenské vztahy, diskurzy a institucionální praktiky, které ovlivňují jednotlivce a společnost jako celek. Jeho práce se tak nezabývá pevnými a neměnnými strukturami, ale zkoumá dynamické procesy, které formují sociální realitu. V důsledku toho je jeho přístup spojován s poststrukturalistickým přístupem, který překračuje omezení klasického strukturalismu. (Bertens, 1995, s. 131).

2. Metodologie

Tato kapitola se zaměřuje na metodologický rámec, který byl použit při analýze drogové problematiky v České republice ve vztahu k Foucaultovým konceptům. Studie je založena na kvalitativním přístupu, který je vhodný pro zkoumání a interpretaci složitých sociálních fenoménů.

2.1 Analýza dokumentů

Hlavním zdrojem dat pro tuto práci budou primární a sekundární zdroje, zejména vědecké články, knihy a oficiální zprávy, které se zabývaly drogovou problematikou v České republice, a vývojem politik a strategií v této oblasti. Analýza dokumentů bude provedena s ohledem na historický kontext a vliv Foucaultových konceptů na změny v drogové problematice.

2.2 Diskurzivní analýza

Diskurzivní analýza bude použita k identifikaci a interpretaci diskurzů, které formovaly veřejné mínění a politické rozhodování v oblasti drogové problematiky. Tento přístup se zaměří na analýzu jazyka a narativů, které odrážely společenské hodnoty, a měly vliv na formulaci politik a strategií.

2.3 Aplikace Foucaultových konceptů

Foucaultovy koncepty, jako jsou „epistémé“, „diskurz“ a „governmentalita“, byly aplikovány na jednotlivá období v kontextu analýzy drogové problematiky v České republice. Tento přístup mi umožní identifikaci hlavních proměn, a vývoje ve vnímání drogové problematiky a strategií řešení tohoto problému v čase.

2.4 Etické aspekty

Vzhledem k tomu, že práce bude založena na analýze primárních a sekundárních zdrojů a nebude v ní proveden vlastní sběr dat, nebude nutné získat etické povolení. Při analýze a interpretaci dat bude kladen důraz na respektování důvěrnosti zdrojů a citlivost tématu.

2.5 Validita a reliabilita

Pro zajištění validity a reliability diplomové práce bude použita triangulace zdrojů, což bude zahrnovat porovnání a konfrontaci různých zdrojů informací, jako jsou vědecké články, knihy a oficiální zprávy. Tímto způsobem bude možné ověřit důvěryhodnost zjištění a zvýšit objektivitu analýzy.

3. Teoretický rámec

3.1 Systém

Systém, ve Foucaultově pojetí, je soubor pravidel, která určují, jak se věci mají řadit, organizovat, a vzájemně na sebe působit v rámci určitého oboru nebo oblasti (Foucault, 2002, s. 35). V kontextu sociálních věd a humanitních oborů, se systém týká společenských struktur, institucí, ideologií a mocenských vztahů, které tvoří základ dané společnosti. Systémy mohou být formální i neformální, a jejich základem jsou vzorce

chování, hodnoty a normy, které určují, jak se jednotlivci a skupiny chovají a jakým způsobem se vymezují ve vztahu k ostatním (Foucault, 1994, s. 21).

Foucault se ve svém díle zaměřuje na analýzu různých systémů, které měly významný vliv na formování moderních společností. Jedním z jeho hlavních zájmů je zkoumání, jak se tyto systémy vyvíjejí a jakým způsobem ovlivňují jednotlivce a skupiny (Foucault, 1977, s. 45). Přitom klade důraz na to, že systémy nejsou neměnné, ale naopak se neustále mění a přizpůsobují novým situacím a výzvám (Foucault, 2007, s. 12).

V kontextu drogové problematiky je systém významným pojmem, protože se týká způsobu, jakým jsou drogy, jejich uživatelé a závislost vnímány a jakým způsobem je na tyto jevy reagováno. V rámci systému se vytvářejí různé kategorie, jako jsou legální a ilegální drogy, terapeutické a rekreační užití, závislí a nezávislí uživatelé, a tyto kategorie ovlivňují, jak společnost jedná s drogovou problematikou a jakým způsobem jsou navrhována a implementována opatření a politiky (Foucault, 1980, s. 69).

Analýza systémů v kontextu drogové problematiky umožňuje pochopit, jak se drogová politika a péče o drogově závislé jedince vyvíjela v čase a jakým způsobem byly tyto změny ovlivněny širším diskursem a společenskými normami (Foucault, 1991, s. 105). Také pomáhá identifikovat, jakým způsobem byly a jsou jednotlivci a skupiny vystaveny různým formám kontroly a regulace ve vztahu k drogové problematice, a jak se tyto mechanismy moci projevují v každodenním životě (Foucault, 1977, s. 49).

3.2 Kontrola

V současném českém kontextu, můžeme sledovat několik mechanismů kontroly ve vztahu k drogové problematice. Jedním z nich je dekriminlizace drog pro osobní spotřebu, která byla zavedena v roce 2010 (Seddon, 2011, s. 175). Tento krok snížil represí vůči drogovým uživatelům a posunul zodpovědnost za kontrolu drogového chování na jednotlivce a společnost (Doležal, 2019, s. 127-129).

Navíc, v České republice byla zavedena řada programů *harm reduction* (redukce škod), které se zaměřují na snižování negativních dopadů drog na uživatele a společnost. Mezi tyto programy patří například výměna jehel a stříkaček, poskytování naloxonu při předávkování opioidy, nebo zajišťování bezpečných prostor pro uživatele

drog (Mravčík et al., 2017, s. 30-32). Tyto programy představují formu kontroly, která je méně orientovaná na represii, a soustředí se na prevenci škod spojených s užíváním drog.

V rámci kontroly drogově závislých jedinců se také rozvíjí rozmanité terapeutické a léčebné programy. Tyto programy zahrnují substituční léčbu, psychoterapeutické služby, skupinovou terapii a další terapeutické přístupy (Doležal, 2019, s. 134-137). Tyto programy mohou být vnímány jako další aspekt kontroly, který se zaměřuje na podporu uživatelů drog v jejich snaze o zotavení a snižování závislosti na drogách.

Prostřednictvím Foucaultova pojetí kontroly můžeme analyzovat, jak se jednotlivé formy kontroly uplatňují v českém kontextu a jak se mění v průběhu času. Tímto způsobem můžeme získat hlubší pochopení dynamiky drogové problematiky a politiky v České republice a jejich dopadů na jednotlivce a společnost.

3.3 Archeologie

Archeologie, v kontextu Foucaultovy filozofie, je přístup zaměřený na analýzu systémů vědění a pravidel, která zjišťují, jak se objekty vědění utvářejí, a jak se historicky proměňují. Tento přístup byl poprvé představen ve Foucaultově díle "*Les mots et les choses*" (Foucault, 1966) a byl následně rozvinut v dalších jeho dílech, zejména v "*L'archéologie L'archéologie du savoir ie du savoir*" (Foucault, 1969).

Archeologie je konceptem, jež se snaží odhalit pravidla, která řídí formování diskurzů v různých historických obdobích, a tím odhalit epistemologické základy našeho současného poznání (Foucault, 1969, s. 139). Tato metoda se liší od tradiční historiografie, která se zaměřuje na hledání kontinuity a pokroku v historických událostech. Archeologie se zaměřuje na rozdíly, zlomy a diskontinuity v historii, které ovlivňují naše chápání a jednání (Foucault, 1972, s. 25).

Foucaultova archeologie má několik klíčových aspektů. Jedním z nich je pojem "archiv", který Foucault používá jako metaforu pro soubor pravidel a omezení, které určují, jaké diskurzy mohou být vytvořeny a udržovány v daném časovém období (Foucault, 1969, s. 128).

Příkladem Foucaultova pojmu archiv, je jeho analýza vzniku moderního vězeňského systému ve své knize *"Surveiller et punir: Naissance de la prison"* (Foucault, 1976). Zde Foucault zkoumá, jak se v 18. a 19. století změnil způsob trestání z veřejných tělesných trestů na soukromý, disciplinární režim ve věznicích (Foucault, 1977, s. 8-9). Archiv v tomto kontextu zahrnuje soubor pravidel, konvencí a praktik, které formovaly diskurz o trestání a vězení, jakož i vývoj vědeckých a sociálních teorií, které podporovaly tento přechod (Foucault, 1977, s. 31-32). Dále se zabývá konceptem *"diskurzivními formacemi"*, které představují soubory pravidel a kategorií, jež umožňují vytvářet a rozlišovat různé druhy vědění (Foucault, 1969, s. 38), ve svém díle *Archeologie vědění (L'Archéologie du savoir)*.

Dalším příkladem diskurzivních formací, může být jeho analýza vzniku moderního konceptu sexuality ve své knize *Dějiny sexuality 1: Vůle k vědění (Histoire de la sexualité, volume 1: La volonté de savoir)*. Foucault zde zkoumá, jak se v 18. a 19. století formoval diskurz o sexualitě a jak byla sexualita v různých společenských institucích konstruována a řízena (Foucault, 1990, s. 45-50). Diskurzivní formace zde zahrnuje soubor pravidel, která určují, co je považováno za pravdivé a legitimní tvrzení o sexualitě, a jakými způsoby je možné o sexualitě mluvit a provádět výzkum (Foucault, 1990, s. 65). Tyto pravidla formují vědecké, lékařské a sociální teorie o sexualitě, které určují, jak je sexualita chápána a jak jsou jednotlivci a jejich sexuální chování regulovány společností (Foucault, 1990, s. 90-95).

Archeologie je v mé práci důležitým přístupem k analýze drogové problematiky, neboť se zaměřuje na historické kořeny a proměny diskurzů a praktik, které ovlivňují naše chápání drog a jejich užívání. Prostřednictvím archeologické analýzy lze odhalit, jak se postupem času měnily pohledy na drogy, závislost a způsob jejího řešení, a jak tyto proměny ovlivňují naše současné chápání a jednání v oblasti drogové problematiky.

3.4 Genealogie

Genealogie je další koncept, který Michel Foucault rozvíjel. Tento koncept, je založen na zkoumání historických prvků a jejich vývoji v čase, aby odhalil skryté mechanismy moci a vlivů, které formovaly společnost (Foucault, 1971, s. 140). Foucault genealogii představil jako kritickou metodu, která se zaměřuje na historický

vývoj pojmů, institucí a praktik, které společnost definují a organizují (Foucault, 1980, s. 82).

Jedním z cílů genealogie, který Foucault volně přebírá z filosofie F. Nietzscheho, je zpochybnit tradiční historické narativy a ukázat, jak se pravda a vědění staly nástroji kontroly a moci. Foucault genealogii používá jako způsob, jak prozkoumat společenské a institucionální praktiky, které vytvářejí a udržují systémy moci a vědění (Foucault, 1984, s. 45).

Foucaultovo genealogie, se často zaměřuje na zkoumání diskurzivních praktik, které jsou spojeny s konkrétními historickými obdobími. Tímto způsobem se genealogie snaží odhalit, jak se historické události, ideje a praktiky spojily a formovaly současný stav společnosti (Foucault, 1980, s. 83). Ve svém díle *Dohlížet a trestat*, (*Surveiller et punir*) provádí Foucault genealogickou analýzu disciplíny a vězeňského systému. Přezkoumává, jak se disciplinární praktiky a techniky kontroly vyvinuly z veřejných trestů a poprav v minulosti k současným systémům dohledu a normalizace (Foucault, 1977, s. 170-228). Také zkoumá, jak tyto techniky ovlivnily formování moderního subjektu a vytvoření nových forem moci. V rámci drogové problematiky, ve své analýze drogové, využiji Foucaultovu genealogii k prozkoumání vývoje různých přístupů k drogově závislým jedincům, a politikám souvisejícím s drogami. Například, Foucaultovo pojednání o biopolitice mi umožňuje sledovat, jak se postupně měnily strategie a taktiky, kterými stát zasahoval do životů drogově závislých jedinců, od represivních opatření, směrem k preventivním a léčebným intervencím. Tato analýza, se bude soustředit na to, jak se proměnily konkrétní techniky kontroly a normalizace v kontextu drogové problematiky (Foucault, 2007, s. 1-56).

Pro lepší pochopení, genealogická analýza taktéž může zkoumat, jak se v průběhu času měnily diskurzy kolem drog, závislosti a jejich vnímání ve společnosti (Foucault, 1977, s. 150). Taková analýza by mohla zahrnovat zkoumání historických okamžiků, kdy došlo ke změnám ve vnímání drog a závislosti, například přechod od chápání drogové závislosti jako morálního selhání k lékařskému chápání závislosti jako nemoci.

3.5 Diskurz

Diskurz, další klíčový koncept ve Foucaultově myšlení, se týká způsobu, jakým jsou určité myšlenky a praktiky sdělovány a udržovány ve společnosti prostřednictvím jazyka, institucí a sociálních praktik (Foucault, 1972a, s. 216). Foucault tvrdí, že diskurzy nejenže formují a ovlivňují, co je považováno za pravdivé a legitimní vědění, ale také vytvářejí mocenské vztahy a subjektivity. Diskurzy tedy nejsou pouze prostředky komunikace či přenosu informací, ale také prostředky, prostřednictvím nichž je vědění a mocenské struktury vytvářeno a udržováno (Foucault, 1980, s. 131).

Michel Foucault tento koncept začal plně rozvíjet ve svém díle "*L'archéologie du savoir*" (1969), Foucault zde zkoumá, jak se diskurzy a pravidla, která je řídí, mění v průběhu času. Například diskurz o duševním zdraví se v průběhu dějin měnil, a to i v závislosti na vědeckých objevech, sociálních normách a institucionálních praktikách (Foucault, 1961, s. 250. Ve Foucaultově teorii je tedy diskurz úzce spojen s věděním, protože se zabývá způsoby, jakými jsou znalosti a pravda konstruovány a řízeny v rámci společnosti (Foucault, 1972, s. 49).

Foucaultovo pojetí diskurzu umožňuje kritickou analýzu moci, a jejího působení ve společnosti. Foucault moc vnímá jako neoddělitelnou součást, která spojená s diskurzem, protože ovládá, jak se určité myšlenky a praktiky formují a udržují v čase (Foucault, 1980, s. 93).

Foucault se taktéž tomuto konceptu věnoval ve svém díle "*Les mots et les choses*" (1966) - V této knize Foucault zkoumá historické proměny způsobů, jakými jsou věci a myšlenky kategorizovány, a jak jsou tyto kategorie propojeny s mocí a diskurzy. (Foucault, 1970, s. 15-17)

Dle mého názoru je nepřínosnější sbírka jeho esejů, kde komplexně vysvětluje tento koncept, jedná se o "*Power/Knowledge*" (Foucault, 1980). V této sbírce esejů Foucault dále rozvíjí své pojetí diskurzů a jejich vztahů k moci. Zabývá se například tím, jak moc formuje vědění a jak je vědění využíváno k udržování moci. (Foucault, 1980, s. 102-104).

Například, ve 20. století došlo k rozšíření tzv. "války proti drogám", která se zaměřovala na prohibici, kriminalizaci a potírání drogového obchodu včetně užívání drog. Tato politika byla založena na diskurzu, který drogy a drogová závislost prezentovaly jako nebezpečné, amorální a sociálně neakceptovatelné. Mocenské struktury, jako jsou vlády, právní instituce a zdravotnické instituce, formovaly a šířily

tento diskurz, který ovlivňoval to, jak byly drogy a jejich užívání chápány, a jak byly jedinci a jejich chování v této oblasti regulováno (Nadelmann, 1990).

3.6 Dispozitiv

Dispozitiv, známý také jako aparát nebo mechanismus moci, je dalším signifikantním konceptem ve Foucaultově teorii (Foucault, 1980, s. 194). Dispozitiv je soubor sociálních, politických, ekonomických a kulturních praktik, institucí, pravidel a diskurzů, které dohromady utvářejí a organizují společnost (Foucault, 1980, s. 194-195). Dispozitivы zahrnují nejen vědomé strategie nebo politiky, ale také nevědomé normy a zvyky, které ovlivňují naše chování a myšlení.

Foucault zdůrazňuje, že dispozitivы jsou výsledkem komplexních vztahů moci a jsou historicky specifické (Foucault, 1980, s. 196). Například dispozitiv sexuality se vyvinul v 19. století jako součást širšího procesu disciplinace těla a regulace populace (Foucault, 1976, s. 140). Dispozitivы jsou navrženy tak, aby sloužily zájmům dominantních skupin a udržovaly stávající sociální a politické uspořádání (Foucault, 1980, s. 97).

Foucault zdůrazňoval, že moc a dispozitivы jsou úzce provázány. Dispozitivы jsou prostředky, prostřednictvím kterých se moc uplatňuje ve společnosti, a současně ovlivňují a utvářejí mocenské vztahy (Foucault, 1980, s. 196). Dispozitivы nejsou jen pasivními nástroji moci, ale aktivními účastníky procesů, ve kterých se moc realizuje, udržuje a reprodukuje.

Studium dispozitivů mi poskytne možnost analyzovat, jak se moc projevuje a uplatňuje ve společnosti prostřednictvím různých praktik, institucí a diskurzů (Foucault, 1980, s. 101). V tomto smyslu se dispozitivы stávají nástrojem kritické analýzy moci a jejich dopadů na jednotlivce a společnost jako celek.

Dalším příkladem tohoto konceptu může být analýza panoptikonu, kterou popisuje ve své knize *"Surveiller et punir: Naissance de la prison"*. Panoptikum je architektonický model vězení, který umožňuje nepřetržitý dohled nad vězni s minimálními náklady na personál. Tento dohled lze chápat jako metafotu hlídací věž na věženském dvorku, do které není vidět, tudíž trestaný neví, kdy je, a kdy není sledován. Díky tomu vězni internalizují disciplínu a kontrolu, aniž by bylo nutné je neustále

fyzicky trestat (Foucault, 1975, s. 200-202). Z logiky věci, tuto metaforu Panoptikonu, lze chápat jako dispozitiv, který ilustruje širší logiku disciplinární moci v moderních společnostech a jejich dopad na subjektivitu jedinců.

V České republice můžeme identifikovat několik klíčových dispozitivů. Patří sem například:

1) Legislativní a soudní dispozitiv: Tento dispozitiv se týká zákonů a regulací, které kriminalizují nebo dekriminalizují užívání, držení, výrobu a distribuci drog, stejně jako soudních procesů a trestů pro ty, kteří porušují tyto zákony (Foucault, 1977, s. 56). Příkladem může být v soudní oblasti, kde může dispozitiv ovlivňovat rozhodnutí soudů tím, jak definuje, co je trestné a co není, a jaký druh trestu je vhodný pro různé druhy zločinů. Dispozitiv může také ovlivňovat, jak soudy přistupují k rozhodování v různých případech a jaké informace berou v úvahu při svém rozhodování. Pokud se jedná o právní systém, může se jednat o trestní právo, kde jsou definovány zločiny a jejich tresty. Tento dispozitiv určuje, jaký druh chování bude trestné a jaké tresty budou uvaleny na pachatele. Dispozitiv může také ovlivňovat, jak soudy přistupují k rozhodování v různých případech a jaké informace berou v úvahu při svém rozhodování.

Foucaultův koncept dispozitivu ukazuje, že moc se neomezuje jen na specifické instituce, jako jsou vlády nebo policejní orgány, ale proniká do různých oblastí a projevuje se skrze různé mechanismy a praxe.

2) Lékařský a veřejno-zdravotní dispozitiv: Tento dispozitiv zahrnuje medicínské a vědecké výzkumy, které se zabývají drogovou problematikou, stejně jako lékařské a veřejnozdravotní intervence, které mají za cíl prevenci, léčbu a rehabilitaci uživatelů drog (Foucault, 1976, s. 183).

Zde se jedná zejména o regulaci lidského těla a zdraví. Dispozitiv jako takový může, ovlivňovat, jak jsou zdravotní problémy definovány, jak jsou diagnostikovány a následně léčeny. V oblasti veřejno-zdravotních opatření, tudíž může dispozitiv ovlivňovat, jak jsou různé choroby definovány a jaké kroky by měly být podniknuty k jejich kontrolnímu řízení. Například při pandemii covid-19 byly přijaty různé dispozitivní opatření, jako např. omezení pohybu, nošení roušek nebo omezení počtu lidí na veřejných místech.

3) Vzdělávací a preventivní dispozitiv: Tento dispozitiv zahrnuje školní a mimoškolní vzdělávací programy a preventivní kampaně, které mají za cíl informovat veřejnost o rizicích spojených s užíváním drog a podporovat zdravé životní volby (Foucault, 1982, s. 214).

Kupříkladu v oblasti vzdělávání, může dispozitiv určovat, jaká témata jsou považována za důležitá, a jaký druh znalostí se má předávat. Dispozitiv může také ovlivňovat, jaký druh vzdělávání je považován za účinný, a co je považováno za relevantní v různých kontextech. Příkladem dispozitivu v oblasti vzdělávání a prevence může být právě sexuální výchova. Tento dispozitiv určuje, jaká témata jsou v rámci sexuální výchovy považována za důležitá a jaký druh znalostí se má předávat. Dispozitiv může také ovlivňovat, jaké postupy jsou považovány za účinné v prevenci sexuálně přenosných nemocí nebo nechtěného těhotenství.

4) Mediální a kulturní dispozitiv: Tento dispozitiv zahrnuje způsoby, jakými jsou drogy a uživatelé drog reprezentováni v médiích a populární kultuře, a jak tyto dispozitivy ovlivňují jedince a jeho postoj k drogám.

V oblasti kultury může dispozitiv ovlivňovat, jak jsou produkty kultury vytvářeny a jak jsou interpretovány. Dispozitiv může také ovlivňovat, jak jsou např. umělecká díla hodnocena a jaký je jejich význam pro společnost.

V kontextu mé diplomové práce pro mne bude stěžejní zejména kromě třetího příkladu, celý segment.

3.7 Epistéma

Epistéma, je dalším stěžejním konceptem ve Foucaultově teorii, který se týká souboru implicitních pravidel a kritérií, které určují, jak se znalosti formují a akceptují v daném historickém období (Foucault, 1970, s. 191). Epistématické změny označují posuny v těchto pravidlech a kritériích, které vedou ke změnám v našem chápání, a konstrukci pravdy a poznání.

Ve vztahu k drogové problematice a péči o drogově závislé osoby, je epistéma důležitým konceptem pro porozumění, jak se názory a perspektivy na drogy, drogovou závislost vyvíjely v průběhu času. Různé epistémy, mohou zahrnovat různé přístupy k drogové problematice, jako je represivní, lékařský nebo sociální model.

Foucaultův koncept epistém mi umožní zkoumat, jak se mění naše chápání drogové problematiky, a péče o drogově závislé osoby v rámci různých historických období měnily, a jak tyto změny ovlivňovaly politiky a praktiky v této oblasti.

Dalším důležitým pojmem, který jsem zmiňoval v úvodu, jsou epistemické řezy, které odkazují na zásadní přerody ve společenských vědách a systémech vědění, které vedou k novým způsobům chápání a kategorizace fenoménů (Foucault, 1970, s. 168-169). V kontextu drogové problematiky můžeme identifikovat několik epistemických řezů, které ovlivnily způsob, jakým společnost chápe drogy, závislost a související politiky.

Jedním z takových epistemických řezů by byl v oblasti drogové problematiky přechod od prohibiční politiky k politikám tzv. redukce škod^{Error! Bookmark not defined.}. Prohibiční přístup, který se zaměřuje na potírání drog a trestání uživatelů drog, byl dominantním modelem v mnoha zemích během většiny 20. století (Foucault, 1970, s. 221). Od konce 20. století a začátkem 21. století se však v některých zemích začal prosazovat přístup založený na redukcí škod, který se zaměřuje na snížení negativních důsledků drogového užívání pro jednotlivce, i společnost prostřednictvím prevence, léčby a sociální podpory (Foucault, 1970, s. 231).

4. Druhy moci v pojetí Michela Foucaulta

Tato kapitola se zaměřuje na několik klíčových druhů moci, které Foucault popisuje. Představení alternativního pojetí moci v díle Michela Foucaulta, si lze nejlépe představit v kontrastu s tradičními teoriemi moci, které vznikly dříve. Tradiční teorie, moci, často představovaly moc, jako něco, co je centralizované, hierarchické a negativní, a často je spojováno s autoritou, násilím nebo represemi (Haugaard, 2002, s. 65). Toto si lze nejlépe představit v kontrastu s tradičními teoriemi moci, které vznikly před jeho teorií moci. Tradiční teorie moci často představovaly moc jako něco, co je centralizované, hierarchické a negativní, a často je spojováno s autoritou, násilím nebo represemi (Haugaard, 2002, s. 65).

Kupříkladu Weber, definoval, moc jako schopnost jednotlivce nebo skupiny, ovlivnit chování ostatních, přičemž se toto pojetí bylo zaměřeno na autoritu a legitimitu

(Weber, 1978, s. 53). Karl Marx pojímal moc jako součást třídního boje a kapitalistických výrobních vztahů, přičemž důraz kladl na ekonomické základny a ideologii (Marx & Engels, 1967, s. 67)

Foucault se tak svým pojetím moci, odlišuje od ostatních teoretiků moci jako jsou Max Weber, Karl Marx, kteří ve svých analýzách kladli důraz na mocenské struktury, ekonomické základny.

Například v kontextu drogové problematiky, Foucaultovo alternativní pojetí moci, nabízí nový pohled na to, jak jsou drogové politiky a přístupy, k drogově závislým lidem utvářeny a prováděny (Foucault, 1980, s. 93-95). Tradiční teorie moci by mohly zdůrazňovat centralizaci moci ve státě nebo v institucích, které kontrolují a regulují užívání drog (např. policie, soudy, zdravotníci) (Weber, 1978, s. 53). Na druhou stranu, Foucaultova analýza by se zaměřila na mnoho různých praktik, jako je kupříkladu biopolitika a vědění, instituce, které se podílejí na vytváření, udržování a předávání moci v oblasti drogové politiky a péče o drogově závislé (Foucault, 1977, s. 29-32)

Na rozdíl od těchto tradičních teoretiků moci, Foucault vnímá moc jako neustálý, a všudypřítomný proces, který prostupuje celou společností, a je neustále reprodukován, udržován, prostřednictvím mnoha různých praktik, technik a institucí. Jeho analýza ukazuje, že moc je tedy v jeho podání mnohem komplexnější a rafinovanější, než klasické teorie naznačují. (Foucault, 1980, s. 94).

Foucault, se totiž také zaměřuje na produktivní aspekt moci²⁷. Namísto toho, aby ji chápal pouze jako něco, co potlačuje nebo omezuje jednání a myšlení jedinců, ukazuje, že moc může být také kreativní a generativní síla, která vytváří nové formy subjektivity, pravdy a vědění (Foucault, 1978, s. 95). V tom spatřuji signifikantní rozdíl oproti klasickým teoriím moci.

Foucault se tak ve svém pojetí moci odlišuje od těchto teoretiků (Foucault, 1980, s. 93-95). Moc není chápána jako statická entita nebo zdroj, který by byl výhradně v rukou určitých jedinců či institucí (Weber, 1978, s. 53; Marx, 1970, s. 19). Naopak, Foucaultova teorie moci zdůrazňuje, že moc je všudypřítomný a plynulý proces, který je reprodukován v každodenních interakcích a vztazích mezi lidmi (Foucault, 1997, s. 29-32).

4.1 Moc a subjekt – funkční vztah

Michel Foucault ve svých teoretických konceptech zkoumá vztah mezi mocí a subjektem. Jeho práce se zaměřuje na otázku, jak moc ovlivňuje a formuje subjekt, jak jej disciplinuje a vytváří. Moc se neprojevuje pouze skrze stát a jeho instituce, ale také skrze různé sociální praktiky, diskurzy a vztahy, které utvářejí jedince a jejich chování (Foucault, 1982, s. 208).

Jedním z klíčových aspektů Foucaultovy analýzy moci je koncept "dispozitivu", který byl již vysvětlen v předchozí podkapitole, prozatím poskytnu jeho strohé vysvětlení (Foucault, 1980, s. 194). Foucault ukazuje, jak dispozitivы vytvářejí určité "pravdy" o jedincích a určují, jakými způsoby je možné o nich mluvit a jakými způsoby je možné je ovlivňovat a kontrolovat. Tímto způsobem se moc projevuje skrze vytváření a udržování určitých forem subjektivity a identit (Foucault, 1980, s. 194).

Foucault taktéž analyzuje vztah mezi mocí a subjektem prostřednictvím konceptu "panoptikum", který byl taktéž uveden jako příklad v předchozí podkapitole, akorát v trochu jiném kontextu. Tento model ilustruje, jak moc působí skrze disciplinu, která je internalizována jedincem, a která se stává součástí jeho vlastní identity a chování (Foucault, 1977, s. 200-201).

Foucault také rozvíjí koncept "pastýřské moci" jako způsobu, kterým moc ovlivňuje subjekt prostřednictvím péče o jeho duševní a tělesné blaho. Pastýřská moc se projevuje například ve vztahu mezi lékařem a pacientem, kde lékař má autoritu a zodpovědnost za zdraví pacienta, a pacient je zároveň objektem péče a disciplíny. Závěrem lze konstatovat, že Foucaultova práce poukazuje na komplexní a dynamický vztah mezi mocí a subjektem. Moc je chápána nejen jako represivní síla, která omezuje a kontroluje jedince, ale také jako produktivní síla, která formuje a utváří subjektivitu jedince. Tímto způsobem moc působí prostřednictvím různých dispozitivů, které vytvářejí určité pravdy a normy chování, které jedinci internalizují a reprodukují ve svém každodenním životě (Foucault, 1982, s. 214).

Foucaultovy koncepty o mocenských vztazích a subjektivitě poskytují důležitý teoretický rámec pro mou analýzu, způsob, jakým moc ovlivňuje a formuje jedince, jejich chování v různých sociálních a politických kontextech, v mém případě drogové problematiky a poskytování péče drogově závislým jedincům.

Foucault poukazuje na to, že panoptikon je ilustrací širšího trendu disciplinární moci v moderní společnosti, která zasahuje do různých institucí, jako jsou školy, nemocnice, armáda a továrny. V těchto institucích je disciplinární moc využívána k formování jedinců a jejich chování, aby byli co nejvíce efektivní, poslušní a předvídatelní (Foucault, 1977).

4.2 Disciplinární moc

Podle Michela Foucaulta se tento typ moci začal objevovat okolo sedmnáctého století. Nejprve však mocí disciplinární "*anatomo-politiky lidského těla*" (Foucault 1999: 162).

Anatomo-politika lidského těla je koncept, který Michel Foucault představil ve svém díle *Dohlížet a trestat* (Foucault, 1977) "*Surveiller et punir: Naissance de la prison*", jako součást širšího rámce disciplinární moci. Anatomo-politika se zaměřuje na regulaci, kontrolu a manipulaci s lidským tělem, jako základní jednotkou společnosti. Foucault tímto konceptem poukazuje na způsoby, jakými mocenské struktury ovlivňují a formují lidská těla a jejich jednání (Foucault, 1975, s. 139-140).

Příkladem v kontextu mé práce Anatomo-politika lidského může být interpretována jako součást lidského těla, protože je zaměřena na kontrolu a regulaci těla jednotlivce v kontextu boje proti užívání drog. Tímto způsobem, je tělo jednotlivce podrobena disciplinaci a moci. Jednotlivci jsou vnímáni jako potenciální hrozba pro společnost, a proto se jejich těla stávají předmětem politické kontroly a regulace (Foucault, 1975, s. 139)

Anatomo-politika se skládá ze dvou hlavních aspektů:

1) Biopolitika - týká se regulace populace na úrovni celé společnosti (Foucault, 1975, s. 137). Biopolitika se zabývá různými aspekty populace, jako jsou narození, úmrtnost, zdraví, nemoci a životnost. Foucault zdůrazňuje, že biopolitika se v moderních společnostech stala důležitým nástrojem pro kontrolu a řízení obyvatelstva (Foucault, 1975, s. 141).

2) Disciplinární moc – soustředí se na kontrolu a řízení jednotlivých těl prostřednictvím různých technik, jako je hierarchické pozorování, normativní soud a zkoumání (Foucault, 1975, s. 170-194). Foucaultovo hlavní tvrzení spojené s

disciplínou je, že moc nepotlačuje jen tak: „*Moc ve skutečnosti produkuje; produkuje realitu; produkuje oblasti objektů a rituálů pravdy. Individuum a poznatky, které o něm lze získat patří k této produkci*“ (Foucault 1990: 274).

Foucault považuje individua jakožto složku, která je vždy součástí politického pole, tyto individua konceptualizuje jako subjekty. „*tělo je rovněž přímo pohrouženo do pole politického; vztahy moci na něj bezprostředně působí; zmocňují se ho, označují ho, cvičí ho, strážejí ho, nutí ho pracovat, podřizují ho různým ceremoniím, vyžadují od něj, aby se vykazovalo jistými znaky*“ (Foucault, 1990: 60). Termín politické pole můžeme chápat jako sféru, ve které se uplatňuje politická moc, a ovlivňuje společnost, jednotlivce. Politické pole zahrnuje různé instituce, aktéry a diskurzy, které se podílejí na tvorbě, implementaci a kontrole politických rozhodnutí a strategií (Foucault, 1990, s. 94-96).

Disciplinární moc je jedním z klíčových konceptů Foucaultovy teorie moci. Ve svém díle "*Surveiller et punir, 1975*" (1975). Foucault analyzuje proměny ve společenských institucích a praktikách od 18. století až po moderní dobu. Disciplinární moc se zaměřuje na kontrolu a řízení jednotlivců, a jejich těl prostřednictvím řady technik, které Foucault označuje jako "mikrofyziku moci" (Foucault, 1975, s. 170-194).

Foucault poprvé použil termín mikrofyzika moci ve své knize "*Surveiller et punir*" (Foucault, 1977, s. 26). Mikrofyzika moci se týká vztahů moci mezi jednotlivci, a vychází z předpokladu, že moc není něco, co by jedinec měl nebo neměl, ale spíše něco, co je vztahem mezi jednotlivci a sociálními institucemi (Foucault, 1977, s. 27). Foucault tvrdil, že moc existuje v každodenních interakcích mezi lidmi (Foucault, 1977, s. 30).

Celkově lze říci, že Foucaultovo pojetí mikrofyziky moci ukazuje, že moc není pouze založena na institucionalizované moci, ale také na každodenních praktikách, které jsou součástí společnosti a vztahů mezi jednotlivci (Foucault, 1975, str. 47-56).

Foucaultovo pojetí mikrofyziky moci se soustředí na drobné, a zdánlivě nevýznamné aktivity, které se podílejí na konstrukci a udržování mocenských vztahů. Tyto aktivity zahrnují například již zmiňovaný diskurz, disciplinární techniky a normy, které mají vliv na myšlení, chování a jednání jednotlivců. Foucault tvrdil, že mikrofyzika moci je důležitá, protože tvoří základní stavební kameny moci a umožňuje udržování sociální hierarchie (Foucault, 1975, str. 27-34).

Techniky, které se zaměřují na individuum, nemusí být násilné. Jsou mnohem rafinovanější a ve výsledku nenásilné (Foucault, 1977, s. 135). To znamená, že moc, která působí na jednotlivce a jeho tělo, má také druhý typ moci, kterou mohou být jednotlivci přeorientováni na "normální" způsob chování, který je žádoucí pro fungování systému (Foucault, 1977, s. 169). Foucault tento jev Foucault nazývá ve své knize *Dohlížet a trestat (Surveiller et punir: Naissance de la prison)* nazývá "*politickou technologií těla*" (Foucault, 1977, s. 30). Cílem disciplinární moci je přimět jedince, aby si osvojili určité role a postupy v daném rámci. Domény a techniky, které disciplinární moc využívá, jsou rozmanité, a Foucault ve své knize *Dohlížet a trestat* provádí mnoho analytických výčtů a dělení, mezi různými disciplinárními postupy, a jejich cíli. Nejdůležitějším cílem disciplinární moci je individualizace a subjektivizace. Aby byla disciplinace účinná, musí být každý člověk odlišen od každého jiného ve své vlastní jedinečnosti, aby mohl být zkoumán, manipulován a vzděláván. Projevy disciplinární moci vznikají hierarchií, prostorovým rozdělením, kontrolou denního cyklu a přítomností trestu, odměn, norem a pravidel, kterými se jedinci musí řídit (ibid).

Foucaultův pojem "*politická technologie těla*" odkazuje k politickým technologiím těla, která se týká způsobů, jakými mocenské struktury kontrolují, regulují a ovlivňují těla jednotlivců, skupin ve společnosti. Tyto technologie mohou být jak fyzické, tak psychologické, a zahrnují různé metody dozoru, disciplíny a normalizace (Foucault, 1977, s. 135).

Foucault argumentuje, že politické technologie těla slouží k udržení sociálního řádu a kontroly nad populací. Tímto způsobem se moc stává neviditelnou, a proniká do každodenního života jednotlivců (Foucault, 1977, s. 138). Tělo se tak stává místem, kde se moc uskutečňuje a zároveň se formuje identita jednotlivce (Foucault 2000: 241). Tyto způsoby tedy nejen potlačují jedince, ale také ovlivňují jejich chování, myšlení a vnímání reality.

Foucault uvádí, že disciplinární moc pracuje prostřednictvím tří hlavních technik: hierarchického pozorování, normativního soudce a zkoumání (Foucault, 1975, s. 195-228). Hierarchické pozorování zahrnuje neustálé sledování jednotlivců, aby bylo možné sledovat a hodnotit jejich chování. Normativní soudce, je zodpovědný za stanovení pravidel a standardů, které musí jednotlivci dodržovat. Zkoumání je technika,

I

kteřá spojuje pozorování a soud, a umožňuje kontrolu a hodnocení jednotlivců ve prospěch společnosti.

4.3 Pastýřská moc

Pastýřská je koncept, který Michel Foucault představil v rámci své analýzy různých forem moci ve společnosti. Foucault tento pojem rozvíjí ve svých přednáškách "*Sécurité, territoire, population*" a "*Naissance de la biopolitique*". Pastýřská moc, je forma moci, která se zaměřuje na péči o jednotlivce a skupiny, s cílem vést je ke spáse, štěstí nebo pokroku (Foucault, 2007, s. 165-200; Foucault, 2008, s. 171-180). Tak, jak bylo nastíněno v podkapitole 4.1.

Tento koncept pochází z křesťanských a judaistických tradic, kde je pastýř metaforou pro vůdce nebo duchovního průvodce (Foucault, 2007, s. 165-166). Pastýřská moc je spojena s dobou, kdy církev získávala moc nad jednotlivci prostřednictvím duchovního vedení a spásy (Foucault, 2007, s. 175-180). Foucault argumentuje, že pastýřská moc se v moderních společnostech transformovala do politické moci, která se zaměřuje na řízení a regulaci obyvatelstva (Foucault, 2007, s. 195-200).

Jak již bylo nastíněno, pastýřská moc se liší od jiných forem moci, jako je suverenita a disciplinární moc, které se zaměřují na kontrolu a regulaci těl a jednání jednotlivců (Foucault, 2007, s. 121-130). Moc pastýřská se naopak zaměřuje na péči o jednotlivce a skupiny s cílem zlepšit jejich životy (Foucault, 2007, s. 165-166).

V tomto konceptu pastýřské moci, se tak promítá teze, že moc ve společnosti, který ukazuje, že moc může mít nejen represivní, ale také pozitivní charakter ve smyslu pečování o populaci, jedince (Foucault, 2007, s. 200-205). Tento koncept je důležitý pro pochopení, jak se mocenské struktury mění, a adaptují v průběhu času, a jak mohou ovlivňovat jednotlivce a skupiny na různých úrovních společnosti.

4.4 Represivní moc

Moc represivní je jeden z konceptů, kterými se Michel Foucault zabývá ve svém zkoumání moci ve společnosti. Ve svém díle "*Surveiller et punir: Naissance de la prison*" a v přednáškách "*Il faut défendre la société*". Foucault zkoumá represivní moc

jako způsob kontroly a potlačování jednotlivců prostřednictvím použití trestů a sankcí (Foucault, 1977, s. 3-13; Foucault, 2003, s. 7-10).

Represivní moc je často spojována s tradičním pojetím moci, které se zaměřuje na výkon moci ze strany suveréna nebo státu nad jednotlivci (Foucault, 1977, s. 11-13). Tato forma moci se projevuje ve schopnosti státu ukládat tresty a sankce na jednotlivce, kteří porušují zákony nebo normy společnosti (Foucault, 1977, s. 3-7). Represivní moc je tak založena na myšlence, že jedinci jsou kontrolováni prostřednictvím strachu z trestu, čímž dochází k potlačování jejich nežádoucího jednání ve prospěch společnosti (Foucault, 1977, s. 7-9).

Foucaultův koncept represivní moci je důležitý pro pochopení, jak moc funguje ve společnosti, a jak může být použita k potlačování jednotlivců a skupin, zejména v kontextu mé práce, tedy drogové problematiky. Jeho práce tak nabízí komplexní a kritický pohled na různé aspekty moci, který umožňuje lepší pochopení toho, jak moc ovlivňuje životy lidí a drogovou problematiku.

4.5 Produktivní moc

Produktivní moc je dalším aspektem Foucaultovy analýzy moci ve společnosti. Foucault rozumí této moci jako síti vztahů, která působí na různých úrovních, a není vázána pouze na jednotlivé instituce nebo autority (Foucault, 1980, s. 98-100). Moc produktivní je forma moci, která se zaměřuje na tvorbu a podporu určitých jednání, diskurzů a identit, které usměrňují společnost a jednotlivce (Foucault, 1980, str. 119).

Foucault ve svém díle "*La Volonté de savoir*" zkoumá, jakým způsobem produktivní moc působí v oblasti sexuality (Foucault, 1990, s. 92-102). Namísto potlačování sexuality, jak by se dalo očekávat od tradičního pojetí represivní moci, Foucault ukazuje, že moc ve skutečnosti produkuje a utváří různé sexuální diskurzy a praktiky (Foucault, 1990, s. 100-102). Produktivní moc tak působí skrze diskurzy, instituce a praktiky, které vytvářejí určité formy vědění, pravdy a normy chování (Foucault, 1990, s. 92-94).

Produktivní moc není omezena pouze na oblast sexuality, ale působí v mnoha dalších oblastech společnosti, jako jsou ekonomika, vzdělávání, zdravotnictví či politika (Foucault, 1980, s. 98-100). Tento koncept umožňuje rozšířit pojetí moci a překonat

binární opozici mezi represivní a pozitivní mocí, která často dominuje tradičním teoriím moci (Foucault, 1980, s. 100-102). Toto překonání binárního pojetí moci místo toho zdůrazňuje, že moc působí prostřednictvím tvorby a podpory určitých praktik, diskurzů a identit., ale také skrze různé pozitivní strategie a taktiky (Foucault, 1978, str. 94-95)

Foucaultův koncept produktivní moci, tak představuje komplexní a kritický pohled na moc, který ukazuje, jak moc ve společnosti není pouze o potlačování, ale také o tvorbě a podpoře určitých jednání, diskurzů a identit. Tento koncept je důležitý pro mou diplomovou práci, jelikož mi usnadní pochopit, jak moc ovlivňuje životy jednotlivců a skupin, nebo popř. jak může být zpochybňována a překonávána.

4.6 Suverenita

Suverenita je klíčovým pojmem ve studiu politiky a státu, který se zabývá nezávislostí a vrcholnou autoritou státu ve vztahu k ostatním státům a institucím. Ve své koncepci moci se Michel Foucault od tohoto tradičního pojetí suverenity odchyluje (Foucault, 1980, s. 108-109).

Tradiční pojetí suverenity je založeno na ideji, že moc je centralizována v rukou vládnoucího, který má absolutní kontrolu nad svým územím a obyvatelstvem. Tato koncepce je spojena s dílem politických filozofů, jako jsou Thomas Hobbes a Jean-Jacques Rousseau, kteří se zabývali otázkou, jak zajistit mír a stabilitu ve společnosti prostřednictvím centralizované moci (Hobbes, 1996; Rousseau, 1997).

Foucault ve své analýze moci posunuje pozornost od suverenity, k mnohem komplexnějšímu a rozptýlenějšímu pojetí moci (Foucault, 1980, s. 108-109). Jeho (Foucault, 1980, s. 98-100). Moc v pojetí Foucaulta není omezena pouze na stát nebo suveréna, ale působí na různých úrovních společnosti a prostřednictvím různých institucí (Foucault, 1977, str. 105-106).

Foucault tedy překonává tradiční pojetí suverenity a nabízí alternativní perspektivu, která umožňuje zkoumat, jak moc ovlivňuje životy jednotlivců a skupin. Tímto přístupem se otevírá prostor pro analýzu, jak různé formy moci, jako je disciplinární moc, biopolitika či moc produktivní, utvářejí a regulují společnost a jednotlivce.

4.7 Governmentality

Governmentality, dále jen jako "Vládní racionality" je koncept, který Michel Foucault poprvé představil ve své sérii přednášek "*Sécurité, Territoire, Population*" (1977-1978) na Collège de France. Tento termín je složen z anglických slov "government" (vláda) a "mentality" (mentalita). Foucault ho používá k analýze způsobu, jakým jsou jedinci a populace řízeny, formovány a disciplinovány prostřednictvím různých institucí, praktik a mechanismů moci (Foucault, 2007).

Vládní racionality, se zabývají technikami a strategiemi, které stát, a jeho instituce využívají k řízení a regulaci populace. Foucault ukazuje, že současná forma vlády, je výsledkem dlouhodobého historického vývoje a že se nejedná pouze o politické struktury, ale také o techniky moci a znalosti (Foucault, 2007, s. 108).

Foucault dále rozvíjí koncept vládní racionality tím, že ukazuje, jak se moc a znalost prolínají v rámci biopolitiky. Biopolitika je forma vlády, která se zaměřuje na populaci jako celek, na její zdraví, životnost, reprodukci a produktivitu. Biopolitika používá statistiky a demografické údaje k měření a řízení populace, a takto se stává nástrojem pro moderní formy vlády (Foucault, 2007, s. 246).

V současném kontextu můžeme koncept governmentality uplatnit například při analýze drogové politiky, kde stát využívá různé techniky a strategie, které jsou jim poskytnuty z demografických statistik atp. Tyto techniky stát následovně využívá k regulaci drogového trhu a řízení drogové závislosti. Praktiky a instituce, jako jsou prevence, léčba, represe a kontrola, slouží k disciplinaci a normalizaci jedinců a skupin, které jsou postiženy drogovou problematikou (Foucault, 1991, str. 29-30).

4.8 Liberalismus jako stavební kámen biopolitiky

Liberalismus je důležitým stavebním kamenem biopolitiky ve Foucaultově díle. Jeho koncept biopolitiky vychází z analýzy moderních společností, kde liberalismus hraje klíčovou roli v organizaci politického a ekonomického života. Liberalismus je základním ideologickým rámcem, který usnadňuje uplatnění biopolitických praktik (Foucault, 2008, s. 22-23).

Foucaultův pojem liberalismu se zaměřuje na politickou filozofii, která zdůrazňuje individuální svobody, autonomii a omezený stát. V rámci tohoto pohledu je liberalismus vnímán jako způsob řízení populace, který se snaží minimalizovat

vměšování státu do životů občanů a umožňuje jim svobodně se rozvíjet (Foucault, 2008, s. 32-33).

Důležitým aspektem liberalismu v biopolitice je důraz na sebeřízení jednotlivců. V tomto smyslu, se jednotlivci stávají součástí biopolitického řádu, když jsou povzbuzováni ke správě svých těl, zdraví a životů. Liberalismus tak podporuje formy sebedisciplíny a seberegulaci, které umožňují státu řídit populaci na dálku, aniž by bylo nutné použít násilí či represivní síly (Foucault, 2008, s. 60-61).

V konečném důsledku je liberalismus pro Foucaulta stavebním kamenem biopolitiky, protože poskytuje ideologický rámec, který umožňuje rozšíření moci nad životy jednotlivců a populací. Biopolitika se tak stává součástí širšího projektu moderních liberálních společností, který se snaží řídit životy občanů a zajišťovat jejich blaho a prosperitu (Lemke, 2001, str. 201).

4.9. Vztah vlády České republiky a konceptem biopolitiky

Biopolitika a vláda nejsou totožné pojmy, ale jsou úzce propojené. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, biopolitika je koncept, který se vztahuje k způsobu, jakým moderní státy uplatňují moc nad životem a smrtí svých občanů, prostřednictvím různých politik, institucí a praktik. Biopolitika se soustřeďuje na regulaci populace a lidských těl s cílem zvýšit produktivitu, zdraví a ekonomický růst (Foucault, 1990, s. 137-139). Cíle biopolitiky jsou tedy zřejmé, a to takové, aby jedinec byl co nejvíce prospěšný pro společnost.

Vláda na druhou stranu, je koncept, který se týká struktury a procesů, prostřednictvím kterých jsou řízeny společnosti, státy a organizace. Vláda zahrnuje různé instituce, politiky, zákony a praktiky, které jsou zaměřeny na udržení veřejného pořádku, zajištění bezpečnosti a poskytování veřejných služeb.

.Biopolitika může být chápána, jako jeden z aspektů vlády, který se zaměřuje na specifické způsoby, jakými státy a instituce regulují lidské tělo a populaci. V současném kontextu se, jak již bylo zmíněno, biopolitika často projevuje prostřednictvím zdravotních politik, imigračních politik, sociálního zabezpečení a politik zaměřených na reprodukci a rodinný život (Lemke, 2011, s. 2-3).

Koncept biopolitiky od Michela Foucaulta, je tedy velmi cenným konceptem pro vládu České republiky.

4.9.1 Biopolitika

Biopolitika je koncept, který Michel Foucault poprvé představil ve svých přednáškách na Collège de France v roce 1976. Tento pojem odkazuje na způsob, jakým mocenské struktury organizují, a řídí životy jednotlivců, skupin, zejména v oblasti zdraví, populace a reprodukce (Foucault, 2003, s. 242-243).

Foucault zkoumá, jak moderní státy používají biopolitiku, jako nástroj pro regulaci populace, prostřednictvím různých politik a praktik, jako je zdravotní politika, demografie a sociální zabezpečení atd. (Foucault, 2003, s. 245-249). Biopolitika se tak stává prostředkem pro kontrolu a regulaci životů jednotlivců ve prospěch celé společnosti.

Jedním z klíčových aspektů biopolitiky, je koncept biomoci. Biomoc je forma moci, která se zaměřuje na regulaci životních procesů jednotlivců a skupin, prostřednictvím různých disciplinárních a regulačních praktik (Foucault, 1990, s. 140-141). Biomoc je úzce spojena s biopolitikou, protože oba pojmy se zabývají způsoby, jakými moc ovlivňuje životy jednotlivců.

Jedním z hlavních aspektů biomoci, je koncept biopolitiky. Biopolitika se zabývá regulací a řízením biologických procesů, jako jsou porodnost, úmrtnost, zdraví a nemoci, které ovlivňují život jedinců i populace. Cílem biopolitiky je optimalizace života a zdraví populace prostřednictvím vědeckých a technologických inovací, které se snaží zlepšit kvalitu života a prodloužit délku života (Foucault, 2007, s. 1-30).

Biopolitika se tak v posledních desetiletích stala důležitým předmětem zkoumání ve společenských vědách, zejména v oblasti sociologie, politologie a kulturních studií. Foucaultův koncept biopolitiky tak poskytuje cenný rámec pro mou analytickou část.

4.9.1 Revize biopolitiky – přednášky z let 1977-1978

V období let 1977 až 1979 Michel Foucault přednesl sérii přednášek na Collège de France, které se zaměřily na revizi, a rozšíření jeho myšlenek o biopolitice. Tyto přednášky představovaly důležitý posun ve Foucaultově myšlení, a vedly k rozšíření konceptu biopolitiky (Foucault, 2007, 2008).

Foucault ve svých přednáškách z let 1977-1979 zkoumal, jak mocenské struktury ovlivňují jedince prostřednictvím biopolitiky. Rozvíjel své pojetí biopolitiky, které spočívalo ve vládě nad životem obyvatelstva, přičemž začal zkoumat i její historický vývoj (Foucault, 2007, s. 239-240).

Jedním z klíčových témat, které Foucault v těchto přednáškách zdůrazňoval, byla nutnost analýzy historických a kontextuálních faktorů, které ovlivňovaly vývoj biopolitiky. Ukazoval, jak se biopolitika vyvíjela v reakci na různé společenské a politické změny, a jak byla spojena s ekonomickými a technologickými inovacemi (Foucault, 2007, s. 278-279). Za klíčové kontextuální faktory v rámci rozvoje biopolitiky považoval následující:

1) Změna role a povahy státu: Foucault zdůraznil, že vývoj biopolitiky souvisí s proměnou státu, a jeho rolí v moderních společnostech. Stát se začal převážně soustředit na řízení a regulaci života občanů, což se projevuje například v politikách veřejného zdraví, sociálním zabezpečení a populace (Foucault, 2007, s. 138-139).

2) Vznik nových forem vědění: Biopolitika byla také ovlivněna vývojem nových forem vědění, zejména v oblasti demografie, statistiky a epidemiologie, které umožnily státu efektivněji sledovat a řídit životy občanů (Foucault, 2007, s. 144).

3) Rozšíření disciplinární moci: Foucault zkoumal, jak se biopolitika stala nástrojem disciplinární moci, která pronikla do různých aspektů každodenního života. Tato disciplinární moc se projevuje například ve vzdělávacích institucích, věznicích a nemocnicích (Foucault, 2007, s. 171-172).

4) Liberalismus jako politický a ekonomický kontext: Foucault také poukázal na to, že vývoj biopolitiky byl ovlivněn liberalismem, jako politickým a ekonomickým kontextem. Liberalismus se snažil omezit moc státu nad jednotlivcem a posílit svobodu a autonomii občanů, což zahrnovalo i zásahy do oblasti zdraví a populace (Foucault, 2007, s. 317-319).

Tyto přednášky tedy představovaly významný krok ve Foucaultově myšlení o biopolitice, a poskytly hlubší pochopení toho, jak mocenské struktury ovlivňují život jednotlivců a obyvatelstva jako celku. Zároveň se ve svých přednáškách Foucault zaměřil na důležitost kritické analýzy stávajících biopolitických praktik, strategií a zdůrazňoval potřebu jejich revize a přepracování (Foucault, 2008, s. 207-208).

V kontextu drogové problematiky je možné tyto Foucaultovy koncepty aplikovat na analýzu, jak mocenské struktury ovlivňují drogovou politiku a péči o závislé drogově závislé jedince. Například, zkoumáním biopolitiky lze lépe porozumět, jakým způsobem jsou drogové zákony a politiky navrženy tak, aby ovlivňovaly chování jednotlivců a skupin, v rámci prospěchu společnosti. Rovněž je možno identifikovat, jaké faktory přispívají k tomu, že některé drogové politiky a strategie jsou účinnější než jiné (Duff, 2008, str. 431).

Význam revize biopolitiky, jak ji prezentoval Foucault ve svých přednáškách z let 1977-1979, spočívá také v tom, že je možno skrze tento koncept kriticky přehodnotit stávající přístupy k drogové problematice, a navrhnout nové strategie a politiky, které lépe reflektují potřeby jednotlivců a společnosti jako celku (Rose, 1999, str. 183).

4.9.2 Vztah vlády České republiky a konceptem Biopolitiky

Biopolitika a vláda nejsou totožné pojmy, ale jsou úzce propojené. Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, biopolitika je koncept, který se vztahuje k způsobu, jakým moderní státy uplatňují moc nad životem a smrtí svých občanů, prostřednictvím různých politik, institucí a praktik. Biopolitika se soustřeďuje na regulaci populace a lidských těl s cílem zvýšit produktivitu, zdraví a ekonomický růst (Foucault, 1990, s. 137-139). Cíle biopolitiky jsou zřejmé, a to takové, aby jedinec byl co nejvíce prospěšný pro společnost, což je v zájmu státu, tedy vlády České republiky.

Vláda na druhou stranu, je širší koncept, který se týká struktury a procesů, prostřednictvím kterých jsou řízeny společnosti, státy a organizace. Vláda zahrnuje různé instituce, politiky, zákony a praktiky, které jsou zaměřeny na udržení veřejného pořádku, zajištění bezpečnosti a poskytování veřejných služeb.

Biopolitika tedy může být chápána jako jeden z aspektů vlády, který se zaměřuje na specifické způsoby, jakými státy a instituce regulují lidské tělo a populaci. V současném kontextu se, jak již bylo zmíněno, biopolitika často projevuje prostřednictvím zdravotních politik, imigračních politik, sociálního zabezpečení a politik zaměřených na reprodukci a rodinný život (Lemke, 2011, s. 2-3). Koncept biopolitiky od Michela Foucaulta, je tedy velmi cenným konceptem pro vládu České republiky, respektive i pro ostatní státy.

4.9.3 Biomoc

Foucaultův koncept biomoci představuje rozšíření tradičního pojetí moci, které se zaměřuje na regulaci a ovládání života jedinců a populace. Biomoc se liší od suverénní moci, jež spočívá v právu života a smrti nad jednotlivci. Místo toho se biomoc soustřeďuje na správu života, zdraví a vitality populace jako celku (Foucault, 1990, s. 140).

Jedním z hlavních aspektů biomoci, je biopolitika, která, jak již bylo zmíněno, z vyvěrá z tohoto konceptu. Cílem biopolitiky je optimalizace života a zdraví populace prostřednictvím vědeckých a technologických inovací, které se snaží zlepšit kvalitu života a prodloužit délku života (Foucault, 2007, s. 1-30).

Biomoc je také úzce spojena s disciplinární mocí, která se zaměřuje na kontrolu a ovládání jednotlivců, a to prostřednictvím norem, pravidel, institucí. Disciplinární moc usiluje o vytváření poslušných, produktivních a upravitelných subjektů, kteří se sami uplatňují v rámci sociálních, ekonomických a politických struktur (Foucault, 1977, s. 135-169).

Biomoc se tedy projevuje prostřednictvím různých strategií, technik a institucí, které se zaměřují na řízení a regulaci života jedinců a populace. Mezi tyto strategie patří například zdravotní politika, eugenika, demografie, sexuální výchova, sociální služby a environmentální politika. V důsledku toho se biomoc stává neoddelitelnou součástí moderních společností, a hraje klíčovou roli ve formování našich životů, identit a subjektivity (Foucault, 2008, s. 317-326).

5. Moderní individuum v kontextu moci

Moderní individuum, jako subjekt, dle Foucaultova pojetí, je výsledkem diskurzivních a mocenských praktik, které se zaměřují na regulaci a normalizaci lidského chování (Foucault, 1977, s. 170). Ve svých dílech Foucault poukazuje na to, jak společnost a instituce vytvářejí, definují, a kontrolují jedince prostřednictvím technologií moci, jako jsou vězení, školy, nemocnice či psychiatrické instituce (Foucault, 1977, s. 194; 1990, s. 95).

Foucault zdůrazňuje, že jedinec není nezávislým a autonomním subjektem, ale je konstruován a formován v rámci různých diskurzů a mocenských vztahů. Tímto způsobem moderní individuum jako subjekt podléhá procesu subjektivizace, který se odehrává prostřednictvím různých institucí a praktik, které zahrnují dozor, normalizaci, disciplínu a regulaci (Foucault, 1982, s. 781).

V kontextu moderní společnosti, se tedy jedinec stává součástí širšího systému moci, který ovlivňuje jeho chování a sebepojetí. Dle Foucaulta, je tak moderní individuum jako subjekt vytvářeno a ovlivňováno komplexními sítěmi moci a diskurzu, které se promítají do každodenního života (Foucault, 1980, s. 98).

5.1 Scientia sexualis a ars erotica

Scientia sexualis a ars erotica jsou dva koncepty, které Michel Foucault popisuje ve svém díle "*La volonté de savoir*" (Foucault, 1990). Tyto dva koncepty představují odlišné metody, jakými společnosti po celém světě pojmají, praktikují a mluví o sexualitě.

Scientia sexualis je typický pro západní společnost, a charakterizuje ji intenzivní zájem o sexuální vědění. Foucault poznamenává, že v západní společnosti se sexualita stala centrem pozornosti a byla zkoumána prostřednictvím různých vědeckých diskurzů, lékařských a pedagogických intervencí (Foucault, 1990, s. 53-73). Scientia sexualis se projevuje prostřednictvím takových praktik, jako jsou sexuální výchova, psychologické teorie sexuality, sexuologie a klasifikace sexuálních poruch. Foucault tvrdí, že scientia sexualis, nejenže přispěla ke zkoumání a pochopení sexuality, ale také umožnila větší kontrolu a regulaci jedinců a jejich chování.

Na druhé straně ars erotica je koncept, který Foucault nachází především v asijských kulturách, zejména v indické, čínské a arabské tradici. Ars erotica se zaměřuje na tajemství, rozkoš a smyslnost spojenou se sexualitou (Foucault, 1990, s. 57-58). V těchto kulturách je sexualita vnímána jako umění a praxe, které se mají zdokonalovat a předávat z generace na generaci. Ars erotica zdůrazňuje důležitost tělesné zkušenosti, smyslového vnímání a rozvoje sexuálních dovedností, spíše než vědeckého a teoretického pochopení sexuality.

Foucault používá kontrast mezi *scientia sexualis* a *ars erotica* k ilustraci, jak se západní společnost liší od jiných kultur, v pojmání, a praktikování sexuality. Zatímco *ars erotica* se zaměřuje na tělesnou zkušenost a rozkoš, *scientia sexualis* se zaměřuje na vědění a kontrolu. Foucault argumentuje, že západní společnost se stala posedlá sexuálním věděním a kontrolou, což vedlo k represivní a regulativní povaze našeho přístupu k sexualitě (Foucault, 1990, s. 159).

5.2 Represivní hypotéza

Represivní hypotéza v pojetí Foucaulta, je koncept, kterým se zabýval ve svém díle "*La volonté de savoir*" (Foucault, 1990). Tato hypotéza předpokládá, že sexualita byla v moderní západní společnosti potlačována v důsledku narůstajícího vlivu institucí, jako je církev, stát a lékařská věda. Foucault však tento názor zpochybňuje a tvrdí, že represivní hypotéza je mylná (Foucault, 1990, s. 17-49).

Foucault tvrdí, že sexualita nebyla jednoduše potlačována, ale naopak intenzivně regulována a kontrolována prostřednictvím různých diskurzů a institucí. Místo toho, aby byla sexualita potlačována, stala se centrem pozornosti a zájmu, což vedlo k jejímu zkoumání a regulaci. Foucault uvádí, že sexualita, se stala objektem vědeckých studií, lékařských a pedagogických intervencí, což umožnilo větší kontrolu a regulaci jedinců, a jejich chování (Foucault, 1990, s. 53-73).

Foucault také zdůrazňuje, že represivní hypotéza je založena na představě, že sexuální svoboda a osvobození spočívají v odstraňování represí a tabu. Nicméně, Foucault argumentuje, že tato představa je iluzorní, protože odstraňování represí nevede nutně ke svobodě, ale může naopak vést k ještě větší kontrole a regulaci sexuality (Foucault, 1990, s. 157-159).

5.3 Diskurz sexuality

Dispozitiv sexuality je koncept, který poprvé představil Michel Foucault ve svém díle "*La Volonté de savoir*" (Foucault, 1990). Tento koncept se zabývá mechanismy moci, které fungují v oblasti sexuality, a formují moderní pojetí sexuality, a jejího vývoje. Foucault se zaměřuje na způsoby, jakými společnost a mocenské

instituce kontrolují, a regulují sexuální chování jedinců. Dispozitiv sexuality tedy zahrnuje celou síť vztahů, institucí, praktik a diskurzů, které se týkají sexuality.

Foucault tvrdí, že moderní společnost je charakterizována všudypřítomnou kontrolou nad sexualitou (Foucault, 1990, s. 27). Sexuální chování je normalizováno a kategorizováno, což vede k vytváření různých identit a forem sexuality, které jsou pak předmětem regulace. Dispozitiv sexuality, tak slouží jako nástroj moci, který pomáhá reprodukovat a udržovat sociální normy a hierarchie.

Jedním z klíčových aspektů dispozitivu sexuality, je sexualizace dětství. Foucault tvrdí, že dětství je považováno za období nevinnosti, které je třeba chránit před sexuálním chováním, a znalostmi (Foucault, 1990, s. 104). Tímto způsobem jsou děti zasazeny do systému kontroly, který je připravuje na budoucí začlenění do společnosti jako dospělé jedince.

Dalším prvkem dispozitivu sexuality je medicínský diskurz, který ovlivňuje naše pojetí sexuality a sexuálního zdraví (Foucault, 1990, s. 135). Medicína má v moderní společnosti autoritu nad definováním normálního a patologického sexuálního chování a předepisováním vhodných léčebných postupů. Tímto způsobem medicína získává moc nad sexuálním životem jedinců.

Foucault se taktéž opírá o koncept biomoci, který se týká způsobů, jakými mocenské struktury kontrolují a regulují populace prostřednictvím prvků, jako jsou sexualita, reprodukce a zdraví (Foucault, 1990, s. 140). Biomoc je způsob, jakým společnost a státy usilují o kontrolu nad těly, a životy jedinců, aby dosáhli optimálního fungování společnosti a udrželi sociální řád. V kontextu dispozitivu sexuality je biomoc zřetelně patrná v regulaci sexuálního chování, plánovaném rodičovství a sexualitě spojené s rodinným životem.

Foucault také zdůrazňuje důležitost konfese, jako způsobu, jakým jedinci vyjadřují, a kontrolují svou sexualitu (Foucault, 1990, s. 58). Konfese slouží jako prostředek sebereflexe a seberegulace, který umožňuje jedincům neustále zpochybňovat, a přizpůsobovat své sexuální chování v souladu s očekáváními společnosti. Tento proces je spojen s vytvářením sexuálních identit, a s představami o sobě samém, které mohou být poté předmětem další kontroly a regulace.

Dispozitiv sexuality, je tedy komplexní sítí mocenských vztahů, které se prolínají s různými aspekty moderního života. Foucaultův koncept dispozitivu sexuality, nabízí hluboký vhled do toho, jak mocenské struktury působí na sexualitu, a jak sexualita slouží jako prostředek kontroly a regulace jedinců, společnosti. Tento koncept má důležitý dopad, na naše pochopení sexuality, a jejího vývoje, poskytuje teoretický rámec pro analýzu různých aspektů sexuálního života a politiky.

5.4 Dějiny sexuality jako analogie

Foucaultův koncept sexuality, je široce použitelný v rámci různých disciplín a problematik, jelikož se neomezuje pouze na studium sexuality, ale na obecnější analýzu mocenských vztahů a jejich vliv na společnost. Jeho myšlenky, mohou být aplikovány na širokou škálu témat, jako jsou politika, ekonomie, vzdělání, medicína nebo kultura. Díky své široké aplikovatelnosti můžeme Foucaultovy teorie vztáhnout na mnoho různých kontextů a situací. V následujících odstavcích představím několik oblastí, kde je možné Foucaultovy myšlenky aplikovat.

Jedním z příkladů, kde lze koncept sexuality uplatnit, je analýza vztahu mezi ekonomikou a mocí. V ekonomickém prostředí existují různé způsoby, jakými jsou jedinci a skupiny ovlivňováni mocenskými strukturami, které mohou být analogické k těm, které popisuje Foucault v kontextu sexuality (Foucault, 1990, s. 135). Například, kapitalistický systém, je založen na určité ideologii, která klade důraz na individuální úspěch, soutěž a konzumaci. Tato ideologie může být vnímána jako dispozitiv, který ovlivňuje jedince a jejich chování v ekonomickém kontextu.

Další oblast, kde lze aplikovat Foucaultův koncept sexuality, je medicína a zdravotnictví. V moderní společnosti je medicína často vnímána jako nástroj moci, který reguluje a kontroluje těla jedinců prostřednictvím různých technologií a intervencí (Foucault, 1973, s. 136). Lze argumentovat, že stejně jako v případě sexuality, i v medicíně existují dispozitivy, které slouží k regulaci a kontrole jedinců, popř. jejich těl. Takové dispozitivy mohou zahrnovat diagnostická kritéria, léčebné postupy, preventivní opatření a veřejné zdravotní politiky.

Vzdělání je další oblast, kde lze Foucaultovy koncepty aplikovat. Vzdělávací systém, může být chápán jako dispozitiv, který slouží k regulaci a kontrole jedinců prostřednictvím různých metod a technik, jako jsou učební osnovy, hodnocení, třídní

struktury a vzdělávací politiky (Foucault, 1977, s. 194). Stejně jako v případě sexuality, i ve vzdělávání je možné identifikovat dispozitivu, které ovlivňují jedince a skupiny a utvářejí jejich chování a myšlení. Tyto dispozitivu mohou sloužit k udržování a reprodukci určitých mocenských struktur a hierarchií ve společnosti, jakož i k vytváření a upevňování určitých forem znalostí a pravdy.

Foucaultovy koncepty lze také uplatnit v analýze sociálních a politických problémů, jako jsou například diskriminace, rasismus, nebo genderová nerovnost. V těchto kontextech je možné analyzovat, jak různé dispozitivu a technologie moci působí na jedince a skupiny a jak ovlivňují jejich chování, identitu a společenské postavení (Foucault, 1980, s. 93). Tato analýza může přispět k lepšímu porozumění dynamiky mocenských vztahů, a jejich vlivu na společnost, a také k identifikaci strategií a prostředků, kterými je možné tyto vztahy změnit a transformovat.

Z těchto příkladů, kapitoly je zřejmé, že Foucaultův koncept sexuality je aplikovatelný na širokou škálu problematik a disciplín, což svědčí o jeho významu a relevanci pro současnou společenskou debatu a výzkum. Jeho teorie poskytují užitečný nástroj pro analýzu různých aspektů společnosti a mohou nám pomoci lépe porozumět dynamice mocenských vztahů a jejich vlivu na jedince a skupiny. Co se týče diskurzivní roviny, minimálně v ní, jsem schopen na podkladě tohoto díla, provést analýzu v kontextu mé diplomové práce, tedy drogové problematiky a péči o drogově závislé jedince.

6. Souvislosti a aplikace Foucaultových konceptů v současném kontextu.

V této kapitole se zaměřuji na koncepty, které jsem uvedl v kapitole 2. Chci poukázat, že tyto koncepty jsou stále relevantní pro dnešní dobu. Níže jsou uvedeny některé z hlavních oblastí, kde se Foucaultovy koncepty aplikují:

1) Kritika neoliberální politiky: Foucaultovy analýzy biopolitiky, vlády a disciplinární moci se často používají ke kritice současných politických systémů a praktik, zejména v kontextu neoliberální politiky (Brown, 2015, s. 9-21). Tyto analýzy ukazují, jak neoliberální politiky a strategie mohou vést k větší kontrole, dozoru a individualizaci jedinců a společnosti jako celku (Foucault, 2008, s. 61-63).

2) Analýza diskurzů a identit: Foucaultovy koncepty diskurzu, epistémé a mocenských vztahů, se často používají k analýze současných diskurzů a identit, například v kontextu genderových, etnických nebo třídních vztahů (Hall, 1997, s. 44-45). Tyto analýzy ukazují, jak diskurzy a mocenské struktury ovlivňují způsoby, jakými lidé konstruují a prožívají své identity. sociální pozice (Butler, 1990, s. 24-25).

3) Kritika psychiatrických a lékařských praktik: Foucaultovy koncepty biopolitiky, disciplíny a kontroly, se často používají ke kritice současných psychiatrických a lékařských praktik a institucí (Rose, 2007, s. 4-6). Tyto analýzy poukazují na to, jak tyto praktiky a instituce mohou sloužit k utlačování, kontrole a normalizaci jedinců, skupin (Foucault, 1965, s. 181-183).

4) Analýza digitálních technologií a sociálních médií: Foucaultovy koncepty dozoru, disciplíny a biopolitiky, se často používají k analýze současných digitálních technologií a sociálních médií. Tyto analýzy ukazují, jak digitální technologie a sociální média mohou sloužit k zesílení kontroly nad společností (Lyon, 2018, s. 17-20).

5) Analýza vzdělávacích systémů: Foucaultovy koncepty disciplíny, dozoru a biopolitiky, se často používají k analýze vzdělávacích systémů a pedagogických praktik (Ball, 2012, s. 35-40). Tyto analýzy poukazují na to, jak vzdělávací instituce mohou fungovat jako nástroje kontroly a normalizace jedinců, a jak vzdělávací politiky mohou být spojeny s mocenskými strukturami, a biopolitickými strategiemi (Foucault, 1977, s. 146-148).

6) Analýza životního prostředí a udržitelnosti: Foucaultovy koncepty biopolitiky, vlády a mocenských vztahů, se často používají k analýze otázek životního prostředí a udržitelnosti (Luke, 2005, s. 7-9). Tyto analýzy ukazují, jak environmentální politiky a strategie, mohou být spojeny s mocenskými strukturami a biopolitickými cíli, například v oblasti řízení přírodních zdrojů, ochrany biodiverzity nebo změny klimatu (Foucault, 2008, s. 317-320).

7) Analýza institucí: Foucaultovy koncepty disciplíny, dozoru a vlády se často používají k analýze současných pracovních prostředí a organizací (McKinlay & Pezet, 2010, s. 8-11). Tyto analýzy poukazují na to, jak pracovní praktiky a organizace mohou být spojeny s mocenskými strukturami, a biopolitickými strategiemi. Například v oblasti řízení lidských zdrojů, výkonu a kontroly (Foucault, 1977, s. 139-142).

7. Tělo a subjekt, subjektivita v pojetí Michela Foucaulta

7.1 Tělo, subjekt, subjektivita

Michel Foucault zkoumal vztah mezi tělem a subjektem, a význam tohoto vztahu pro mocenské struktury ve společnosti. Tělo se stává místem, kde se uplatňují různé formy moci, a zároveň je prostřednictvím těla utvářen subjekt (Foucault, 1977).

Foucault v knize *Dohlížet a trest (Surveiller et punir)* zkoumá, jak disciplinární moc působí na tělo a utváří jedince jako subjekt. Prostřednictvím disciplíny, se tělo stává objektem a cílem moci, která je aplikována ve formě tréninku, zkoušek a sledování (Foucault, 1977, s. 25-26). Tímto způsobem se jedinec stává subjektem, který je veden k seberegulaci a sebekontrolě podle normativních požadavků společnosti (Foucault, 1977, s. 30).

V svém ranném díle *Dějiny sexuality (Histoire de la Sexualité)*, Foucault rozšiřuje svůj pohled na vztah mezi tělem a subjektem. Zde zkoumá, jak biopolitika ovlivňuje tělo a subjektivitu jedince prostřednictvím regulace sexuality a reprodukce (Foucault, 1990, s. 139-140). Tělo je také zde podřízeno moci, a stává se prostředkem pro kontrolu a řízení populace (Foucault, 1990, s. 141).

Jedním z příkladů, jak biopolitika ovlivňuje subjektivitu, je Foucaultova analýza sexuality (Foucault, 1990, str. 105-110). Foucault ukazuje, jak se v 18. a 19. století vyvinuly nové diskurzy o sexualitě, které vedly k patologizaci a regulaci různých forem sexuálního chování. Tyto diskurzy formovaly subjektivitu jedinců tím, že je nutily k vyznání svých sexuálních touh, a chování tím, že je začleňovaly do různých kategorií a identit, jako jsou například "homosexuálové" nebo "heterosexuálové" (Foucault, 1990, str. 43-45).

Ve svých pozdějších dílech, jako je "*Le souci de soi*", se Foucault zaměřuje na etickou dimenzi utváření subjektu prostřednictvím péče o sebe a sebe transformace (Foucault, 1984a, s. 44-45). Zde se tělo stává nástrojem pro sebepoznání a seberozvoje jedince, který si uvědomuje své vlastní schopnosti a omezení (Foucault, 1984a, s. 46).

V kontextu etické dimenze utváření subjektu skrze "*péči o sebe*", Foucault zkoumá antickou řeckou a římskou filozofii, kde se jedinci formují prostřednictvím etických praktik sebereflexe, sebekontroly a sebezdokonalování. Tyto etické praktiky

mají vliv na jedincovu subjektivitu a směřují k zodpovědnosti za vlastní jednání a mravní život.

Tato etická dimenze utváření subjektu, je důležitá, protože ukazuje, že procesy formování subjektu, nejsou pouze vnější a vnucené mocenskými strukturami, ale také zahrnují aktivní účast jedinců v sebeformování a seberegulaci (Foucault, 1984a, s. 43-45).

V souhrnu lze říci, že Foucault zkoumá vztah mezi tělem a subjektem, jako klíčový prvek ve svém pojetí moci. Tělo je vnímáno jako prostředek, kterým moc působí na jedince a utváří jeho subjektivitu. Jak jsem však ukázal výše, hrají zde roli Foucaultův koncept péče o sebe. Dalším prvkem byl zcela jistě vznik liberalismu, který kladl autonomii na jedince. Tělo je tak nejen pasivním objektem, na kterém se moc uplatňuje, ale také aktivním prostředkem, prostřednictvím kterého jedinci utvářejí svou identitu a subjektivitu.

Subjektivita jedince je následně utvářena skrze disciplinární moc (Foucault, 1977, s. 170-194). Dalším mechanismem je biopolitika a její regulace (Foucault, 1990, s. 137-139).

Foucault také zkoumá, jak se jedinci podrobují seberegulaci a sebedisciplíně prostřednictvím konceptu, který nazývá "*technologies de soi*" – technologie sebevýchovy. Tyto technologie sebe zahrnují praktiky sebereflexe, sebekontroly a sebezkoumání, které jedinci používají k utváření svého těla, mysli a chování v souladu s normami a hodnotami společnosti (Foucault, 1988, s. 16-49).

7.2 Shrnutí teoretických konceptů a přechod k analytické části

V teoretickém rámci, respektivně uvedených teoretických konceptů pocházejících z myšlenek Michela Foucaulta, mi je poskytnut široký kontext pro analýzu drogové problematiky v České republice. V rámci archeologie a genealogie poukáži na to, jak jsou drogové politiky a praxe utvářeny historickými událostmi a společenskými diskursy. Epistéma mi v analytické části, bude taktéž nápomocná, jelikož poskytuje vhled do měnících se paradigmat a vědeckých poznatků, které ovlivňují přístupy k drogově závislým osobám a léčebným metodám. Diskurs mi umožní zanalyzovat, jak je drogová problematika, a související praxe s konstruována prostřednictvím jazyka a komunikace.

Dispozitiv představuje souhrn institucí, praktik a diskursů, které spolu působí na utváření drogové problematiky, a jejího řešení. Biomoc, včetně biopolitiky a liberalismu, mi nabídne při analýze perspektivu na to, jak je drogová problematika řešena v rámci širších politických a ekonomických kontextů.

V následujících teoretických kapitolách, jsem se zaměřili na Foucaultovo pojetí moci. Tyto mocenské koncepty mi budou nápomocné v analytické části pochopit, jak jsou mocenské vztahy v oblasti drogové problematiky uspořádány, a jak se tato mocenská dynamika proměňuje v čase.

V poslední řadě, jsem se zaměřil na tělo a subjekt v pojetí Michela Foucaulta, což je opět stěžejním konceptem pro mou práci, jelikož mi umožní zanalyzovat, jak drogová problematika ovlivňuje jednotlivce, a jak jsou drogově závislí jedinci konstruováni jakožto subjekty moci.

Teoretický rámec, který jsem představil, tak poskytuje základ pro následnou analytickou část, ve které budu aplikovat Foucaultovy koncepty na konkrétní období a případy drogové problematiky v České republice, kdy se taktéž budu soustředit na vývoj péče o drogově závislé jedince.

8. Analytická část

8.1 Drogy a společnost

Zdravotní rizika spojená s užíváním drog, drogovou závislostí jsou jedním z hlavních důvodů, proč je drogová problematika důležitou otázkou ve společnosti. Užívání drog může mít negativní dopad na fyzické i psychické zdraví jednotlivce, což může vést k řadě zdravotních komplikací, jako jsou infekce, srdeční onemocnění, duševní poruchy, a dokonce i smrt (Degenhardt, Charlson, et al., 2018, s. 1060-1071).

Dále je třeba zohlednit zdravotní rizika spojená s nelegálním obchodem s drogami a násilím, které s tím často souvisí, v některých případech může být nelegální obchod s drogami spojen s násilím, zneužíváním a násilnými trestnými činy, což má negativní dopad na bezpečnost a zdraví jednotlivců i celé společnosti (Csete, Kamarulzaman, al., 2016, s. 1483-1487).

Například, drogy byly používány v různých kulturách a obdobích pro léčebné, rituální a rekreační účely (Courtwright, 2001, s. 10). V průběhu 19. století, se však začal formovat diskurz, který drogy vnímal jako hrozbu pro společnost a veřejné zdraví (Musto, 1999, s. 33). Tento diskurz vedl k nástupu prohibice a kriminalizace drog ve 20. století, což mělo významný dopad na drogovou biopolitiku, a její politiku (Becker, 1963, s. 147)

8.2 Archeologie a drogová problematika

Po pádu komunismu v roce 1989 a vzniku Československé federativní republiky, která se rozpadla roku 1992, a tak vznikla Česká republika, se drogová problematika začala stávat stále závažnějším problémem, který vyžadoval pozornost státních institucí a veřejnosti. V průběhu 90. let se zformovaly různé diskurzy týkající se drogové problematiky, které byly ovlivněny především západními idejemi a přístupy, jako například tzv. "válka proti drogám" (Miovský, 2008, s. 56).

V průběhu 90. let a prvního desetiletí 21. století, se ve veřejném diskurzu objevily různé koncepty a termíny, které se snažily popsat a klasifikovat drogovou problematiku. Některé z nich, byly nazývány například "drogovou epidemií" (Český statistický úřad, 2001, s. 12) nebo "neviditelnou epidemií" (Miovský et al., 2007, s. 25), tyto diskurzy poukazovaly na rostoucí prevalenci drogové závislosti, a potřebu nalézt účinná řešení.

V rámci těchto diskurzů byly navrhovány různé strategie a politiky, které měly za cíl bojovat proti drogové závislosti a snižovat její dopady na jednotlivce i společnost. Mezi ně patřily například represe a tresty pro uživatele drog (Zákon č. 167/1998 Sb.), prevence a osvěta (Národní protidrogová strategie 2010-2018), či škály zahraničních modelů, jako je švédský¹ (Miovský, 2008, s. 59-60) nebo portugalský² model (Miovský,

¹ Švédský model v kontextu drogové problematiky je přístup zaměřený na prevenci a odstraňování drogové závislosti, který staví na úzce provázaném systému zdravotní péče, sociálních služeb a trestního práva (Bergmark, 2008, s. 249). Tento model se vyznačuje nulovou tolerancí k drogám, což znamená, že jeho hlavním cílem je snížení až eliminace užívání drog ve společnosti (Edman & Olsson, 2014, s. 4). Ve švédském modelu je značný důraz na prevenci drogového užívání, zejména mezi mladými lidmi, a na osvětové a informační kampaně. Švédsko má také přísné zákony proti drogám, které zahrnují tresty za užívání, držení, výrobu a prodej drog (Bergmark, 2008, s. 250). Švédský model se soustřeďuje na celostní péči o drogově závislé osoby, která zahrnuje jak lékařskou léčbu, tak psychosociální podporu, která má pomoci jedincům nalézt cestu závislosti a reintegrovat se do společnosti (Edman & Olsson, 2014, s. 5). Tento přístup je založen na spolupráci mezi různými profesemi

2008, s. 61-62). V rámci archeologické analýzy je důležité zdůraznit, že tyto diskurzy nebyly statické a nezávislé, ale naopak se vzájemně ovlivňovaly, a proměňovaly v reakci na nové poznatky, zkušenosti a politické kontexty (Foucault, 1969).

V průběhu prvního desetiletí 21. století, začaly být v českém kontextu diskutovány, a zaváděny alternativní přístupy k drogové problematice, které byly inspirovány harm reduction (redukce škod) principiálně uznávaly potřebu poskytovat uživatelům drog komplexní služby, které zohledňují jejich specifické potřeby, a situace (Miovský et al., 2007a, s. 28-29). V rámci těchto přístupů byly vytvářeny nové instituce a programy, jako například kontaktní centra, výměnné programy jehel a stříkaček, či léčebné komunity (Národní protidrogová strategie 2010-2018).

Archeologická metoda v rámci analýzy, mi také umožňuje sledovat, jak se v průběhu let 1990-2023 měnila role státu, a jeho institucí ve vztahu k drogové problematice. Zatímco v prvních letech, po pádu komunismu, byl stát spíše pasivním aktérem, který se zaměřoval na represe a tresty pro uživatele drog (Zákon č. 167/1998 Sb.), později začal přijímat aktivnější roli, a začal investovat do výzkumů, prevence a léčby drogové závislosti (Miovský, 2008, s. 63-65).

V kontextu České republiky v letech 1990-2023, lze tedy identifikovat několik hlavních diskurzů, praktik a institucí, které ovlivnily vnímání a řešení drogové problematiky. Foucaultova archeologie mi umožňuje retrospektivně sledovat, jak se tyto diskurzy a praktiky měnily a vzájemně ovlivňovaly v reakci na nové poznatky, zkušenosti a politické kontexty.

Archeologie a drogová problematika se zkoumá, jak se drogová problematika formovala a utvářela v různých historických obdobích v České republice, s důrazem na systémy vědění a pravdy, které ovlivňovaly vnímání drogové problematiky. Foucaultova archeologická metoda je zde využita ke zkoumání diskurzů a epistémé, které utvářely drogovou politiku a praxi v různých historických kontextech

a institucemi, které se podílejí na péči o drogově závislé osoby, jako jsou zdravotníci, sociální pracovníci, psychologové a orgány činné v trestním řízení (Bergmark, 2008, s. 251).

² Portugalský model v kontextu drogové problematiky odkazuje na dekriminální držení drog pro osobní spotřebu a přesunutí základního zaměření z trestního postihu na poskytování zdravotní péče a sociální podpory. Tento model byl zaveden v Portugalsku v roce 2001 jako reakce na rostoucí problémy spojené s drogovou závislostí a šířením infekcí, jako je HIV/AIDS (Hughes & Stevens, 2010). Výsledky portugalského modelu ukazují pokles umrtí na předkování drogami, snížení drogové závislosti mezi mladými lidmi a celkové zlepšení veřejného zdraví (ibid).

Archeologická analýza odhalila, že drogová problematika, byla v různých obdobích vnímána odlišně, v závislosti na dominantních diskurzích a epistémách (Miovský et al., 2007a, s. 30). V období komunismu byla drogová problematika vnímána jako sociální deviace a zločin, zatímco v postkomunistickém období došlo k proměně ve vnímání a přístupu k drogově závislým osobám, což se odrazilo i v politikách a praktikách (Miovský et al., 2007a, s. 31).

8.3 Genealogie a mocenské praktiky ve vnímání drogové problematiky v kontextu České republiky v letech 1990-2023

Genealogickou analýzou drogové problematiky v České republice, odhalím proměny v mocenských praktikách, a jejich dopad na různé skupiny a jednotlivce. V 90. letech 20. století se drogová problematika stala středem pozornosti veřejnosti, což vedlo k politickým změnám a zavedení nových legislativních opatření (iovský, 2008, s. 65-67).

Jedním z klíčových aspektů genealogické analýzy, je zpochybňování "přirozenosti" a nevyhnutelnosti současných praktik, diskursů v oblasti drog. Například výzkum Miovského et al. (2007, s. 28-31) ukazuje, že politika nulové tolerance, která byla v České republice v průběhu 90. let populární, měla řadu negativních důsledků, jako je stigmatizace uživatelů drog a zvýšené riziko přenosu infekcí (ibid).

Z tohoto důvodu, se mi přístup harm reduction (snižování škod), zatím z mé perspektivy jeví jako nejpłodnější, jelikož oproti represivnímu systému, má potenciál pomoci drogově závislému jedinci, a za předpokladu, že by překonal závislost na drogách, může se jedinec navrátit s produktivní silou do společnosti.

Foucaultova genealogie, se zaměřuje na mocenské praktiky, které přetvářejí lidské subjektivitu a těla (Foucault, 1980, s. 117). V kontextu drogové problematiky v České republice lze sledovat, jak se názory na uživatele drog, prevenci a léčbu proměňovaly v průběhu let (Národní protidrogová strategie, 2010). Například zákaz kouření marihuany ve veřejných prostorech či legalizace lékařského konopí (Zákon č. 167/1998 Sb., 1998) svědčí o proměnách ve vnímání drog a jejich uživatelů.

Závěrem lze říci, že genealogická analýza drogové problematiky, v kontextu České republiky, odhaluje různé mocenské praktiky, které se promítají do způsobů, jakými společnost vnímá a řeší drogovou problematiku.

Genealogická analýza ukazuje, že v období komunismu byla drogová problematika vnímána jako sociální deviace a zločin (Miovský et al., 2007b, s. 30). Represivní praktiky, jako zatýkání a trestání uživatelů drog, byly v té době běžné (Polívka, 2001, s. 46). S pádem komunismu a nástupem demokracie, došlo k proměnám ve vnímání drogové problematiky, a k novým přístupům v oblasti prevence, léčby a redukce škod (harm reduction) (Miovský et al., 2007b, s. 31).

8.4 Epistéma a drogová problematika

Analýza Epistéma drogové problematiky v České republice, v letech 1990-2023 ukazuje, že v různých historických obdobích se měnil způsob, jakým byly drogy, a drogová problematika vnímány a pojímány. Epistéma, jako soubor vědomostí, které určují, co může být předmětem diskurzu a jak jsou tyto znalosti organizovány, ovlivňuje politiky, strategie a praktiky v oblasti drog (Foucault, 1970, s. 45-50).

V devadesátých letech 20. století, po pádu komunismu, došlo k rozšíření drogové problematiky v České republice. V této době, byla drogová problematika chápána především jako bezpečnostní riziko, které je zapotřebí řešit prostřednictvím represivních opatření (Miovský et al., 2010, s. 25). V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie, a přijetím Národní protidrogové strategie na období 2010-2018 (2010) došlo k posunu v epistémě drogové problematiky. Nový přístup zdůrazňoval potřebu komplexního řešení drogové problematiky s důrazem na prevenci, léčbu, odstranění škod a zavedení sociální integrace (Národní protidrogová strategie, 2010, s. 10-12).

Od roku 2018, lze pozorovat další změnu v epistémě drogové problematiky, kdy se začíná více klást důraz na dekriminálníci drog, a humanizaci přístupu k drogově závislým osobám. Tento posun je zčásti důsledkem mezinárodních vlivů, jako je Světová zdravotnická organizace (WHO) nebo Evropská komise, které doporučují přijmout alternativní přístupy ke kontrole drog (WHO, 2019, s. 5).

V současné době lze tedy konstatovat, že epistéma drogové problematiky v České republice prošla několika změnami, které ovlivnily způsob, jakým je drogová problematika chápána a řešena. Tyto změny v epistémě, mají dopad na politiky a praktiky v oblasti této problematiky.

Analýza epistém a drogové problematiky ukazuje, že v období komunismu, byla drogová problematika vnímána jako sociální deviace a zločin (Miovský et al., 2007c, s. 30). Tento pohled byl spojen s represivními praktikami, jako bylo zatýkání a trestání uživatelů drog (Polívka, 2001, s. 46). V oblasti prevence a léčby drogové závislosti, byly tehdy využívány především násilné a represivní metody, které nebyly v souladu s moderními poznatky a principy (Miovský et al., 2007c, s. 31).

Po pádu komunismu došlo k proměně ve vnímání drogové problematiky, což souviselo s proměnami v epistémách a diskurzích, vztahujících se k drogové problematice. Tento přechod vedl k většímu důrazu na léčbu a prevenci drogové závislosti, která byla založena na nových vědeckých poznatcích a mezinárodních zkušenostech, jako je portugalský model (Hughes & Stevens, 2010).

8.5 Diskurz a drogová problematika

Diskurs, jako klíčový koncept ve Foucaultově myšlení, se vztahuje k způsobu, jakým jsou vědění a pravda konstruovány, a jak ovlivňují společnost a jedince (Foucault, 1972). V kontextu drogové problematiky v České republice se diskurz vyvíjel pod vlivem politických, sociálních a ekonomických změn. V Diskurzivní analýze se zaměřuji na prozkoumání těchto proměn a jejich důsledků.

Jedním z hlavních diskursů, který ovlivňoval drogovou problematiku v České republice, byl diskurz zdraví. Tento diskurz, zdůrazňoval potřebu prevence a léčby drogové závislosti, stejně jako potřebu chránit veřejné zdraví jednotlivce (Miovský et al., 2010, s. 25). V rámci tohoto diskursu byla drogová závislost vnímána jako chronické onemocnění, které vyžaduje komplexní péči, včetně substituční léčby a psychosociální podpory (Národní protidrogová strategie na období 2010-2018, 2010, s. 12).

Dalším důležitým diskurzem byl diskurz trestněprávní represe. Tento diskurz zdůrazňoval potřebu potírat drogovou problematiku, prostřednictvím zákonných

opatření, včetně trestání pachatelů a důsledného postihování drogového trhu (Belackova et al., 2020, s. 67). V tomto diskursu byla drogová problematika často spojována s kriminalitou a sociálním vyloučením.

V průběhu času se začaly objevovat i alternativní diskurzy, které se zaměřovaly na dekriminálnízaci drog, a přístup založený na lidských právech (Světová zdravotnická organizace, 2019, s. 28). Tyto diskurzy upozorňovaly na negativní důsledky represe a zdůrazňovaly potřebu přístupu založeného na důkazech a uznání práv uživatelů drog (ibid).

Vzhledem k těmto různým diskurzům, je důležité provést další analýzu, která by zkoumala, jak se diskurzy měnily v čase, a jak ovlivnily drogovou politiku a praxi v České republice. Například, při zkoumání diskursu zdraví, je třeba zvážit, jak se tato perspektiva promítla do konkrétních politik a programů, jako jsou prevence drogové závislosti, harm reduction, nebo poskytování služeb pro uživatele drog (Sucha et al., 2012, s. 95), a jak ovlivnily drogovou politiku, a praxi v České republice. Například, při zkoumání diskursu zdraví je třeba zvážit, jak se tato perspektiva promítla do konkrétních politik a programů, jako jsou prevence drogové závislosti, harm reduction, nebo poskytování služeb pro uživatele drog (Sucha et al., 2012, s. 95).

Jedním z významných příkladů tohoto diskursu v praxi, je zavedení substituční léčby v České republice v 90. letech 20. století (Radimecký et al., 2006, s. 188). Tento přístup, který se opírá o principy harm reduction, představoval zásadní změnu v péči o uživatele drog, a měl významný vliv na snížení šíření infekčních chorob, jako je HIV a hepatitida C (Mioviský et al., 2010, s. 45).

Na druhou stranu, diskurz trestněprávní represe, také hrál důležitou roli v určování politiky a praxe. Příkladem je zavedení zákona o drogách v roce 1998, který kriminalizoval držení drog pro osobní potřebu a zpřísnil tresty pro prodejce drog (Kroupa et al., 2008, s. 34). V důsledku tohoto zákona bylo mnoho uživatelů drog kriminalizováno, což vedlo k sociálnímu vyloučení a zhoršení jejich životních podmínek (Belackova et al., 2020, s. 69).

V posledních letech, se objevují alternativní diskurzy, které se zaměřují na dekriminálnízaci drog, a přístup založený na lidských právech. Tyto diskurzy kladou důraz na potřebu změnit zákonný rámec, a přehodnotit stávající politiky (Světová zdravotnická organizace, 2019, s. 32). Jedním z příkladů tohoto přístupu je novelizace

zákona o drogách v roce 2010, která snížila tresty za držení drog pro osobní potřebu a zavedla možnost alternativních sankcí, jako je terapeutické odklonění (Mravčík et al., 2011, s. 212).

8.6 Dispozitiv a drogová problematika

Dispozitiv je termín, který Michel Foucault používal k označení souboru praktik, institucí, pravidel a dalších prvků spojených s určitým tématem, nebo oblastí (Foucault, 1980). V kontextu drogové problematiky v České republice, se jedná o systém, který se skládá z právních a politických rozhodnutí, organizací, sdělovacích prostředků, vědeckých institucí, a jiných prvků, jež se zabývají kontrolou a regulací drogových látek a jejich uživatelů.

V letech 1990-2023 došlo v České republice k několika změnám v oblasti drogové politiky. Jednou z nich byla dekriminizace drog v roce 2010, která znamenala změnu v právním postavení drogových látek, a jejich uživatelů (Národní protidrogová strategie, 2010). Tento krok vedl ke snížení represe, a většímu důrazu na preventivní a léčebné programy (Belackova et al., 2020). Tento posun lze chápat jako změnu dispozitivu v reakci na nové poznatky a očekávání společnosti.

Dalším důležitým prvkem dispozitivu v oblasti drogové problematiky, jsou vědecké instituce, které se zabývají výzkumem, a vývojem nových léčebných metod pro uživatele drog. V České republice se jedná například o Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, které se specializuje na výzkum, a vývoj nových terapeutických přístupů (Kroupa, Csémy, & Rovný, 2008). Tímto způsobem se dispozitiv přizpůsobuje novým vědeckým poznatkům a zavádí je do praxe.

V rámci dispozitivu drogové problematiky v České republice, lze také identifikovat řadu nevládních organizací a občanských iniciativ, které pracují na prevenci drogové závislosti, podpoře uživatelů drog a jejich reintegraci do společnosti. Mezi tyto organizace patří například SANANIM, Magdaléna nebo Drop In (Mravčík et al., 2018). Tyto organizace zastupují zájmy uživatelů drog a jejich rodin a usilují o změnu politik a postojů ve společnosti.

Celkově lze říci, že dispozitiv drogové problematiky v České republice v letech 1990-2023 prošel několika významnými změnami, které reflektují nové poznatky, společenské hodnoty, očekávání. Důležitými změnami, byly následující:

1) Přechod od represivních metod k více humanitním a založeným na důkazech (Miovský et al., 2007e, s. 33-34).

2) Zavedení harm reduction strategií, jako jsou výměny jehel a terapeutických komunit (Miovský et al., 2007e, s. 34-35).

3) Posílení komunitních a sociálních služeb pro drogově závislé osoby (Miovský et al., 2007e, s. 36-37).

Tyto změny odrážejí přechod od represivního a centralizovaného přístupu ke drogové problematice k více decentralizovanému, humanitnímu a participativnímu přístupu, který je založen na důkazech (Miovský et al., 2007, s. 33-34). Nové přístupy zohledňují potřeby drogově závislých osob, a současně respektují lidská práva a důstojnost jedinců (Miovský et al., 2007e, s. 35).

Změny v dispozitivu drogové problematiky v České republice v letech 1990-2023 ukazují, že společenské hodnoty a očekávání, se vyvíjejí a přizpůsobují novým poznatkům a potřebám. Díky těmto změnám se drogová politika stává více komplexní, flexibilní a zohledňuje potřeby všech zúčastněných stran (Miovský et al., 2007e, s. 37).

V této podkapitole, byl zanalyzována vliv diskurzu na vnímání a řešení drogové problematiky v České republice. Foucaultův koncept diskurzu mi při analýze umožnil prozkoumat, jakým způsobem se jednotlivé ideje, pojmy utvářely, a ovlivňovaly přístup k drogové problematice (Foucault, 1972, s. 49-50).

Zejména byly zkoumány rozdíly v diskurzu mezi represivním přístupem, který byl značně ovlivněn ideologií komunistického režimu, a následným přechodem k liberálnějšímu přístupu po roce 1989 (Miovský et al., 2007f, s. 30-32). Represivní diskurs vytvořil základ pro trestní a násilné metody řešení drogové problematiky, zatímco liberálnější diskurs vedl k rozvoji preventivních a léčebných programů (Polívka, 2001, s. 46-47).

Dále byla zkoumána role odborníků, institucí a médií, v utváření a šíření diskurzu o drogové problematice (Miovský et al., 2010, s. 12-15). Z analýzy, jsem došel k závěru, že tito aktéři mají zásadní vliv na veřejné mínění a politické

rozhodování v oblasti drogové politiky. Příkladem institucí v kontextu diskurzu mohou být vědecké instituce, které zkoumaly nové léčebné postupy, jejichž snahou bylo zefektivnit léčbu drogově závislých jedinců. Dalším příkladem instituce jsou nevládní organizace, které zavádí léčebné programy a osvěty v kontextu drogové problematiky. Co se týče médií, ty dle mého názoru měly nejsilnější dopad na diskurz jako takový, jelikož prezentují drogovou problematiku a její důsledky ve veřejnosti. Čerpat mohou z vědeckých institucí, což může vést k politickým rozhodnutím.

8.7 Aspekty drogově závislé populace v České republice

V průběhu let 1990-2023 došlo k řadě změn v drogově závislé populaci v České republice, které analyzuji pomocí Foucaultových teoretických konceptů.

Pokud se zaměřím na Foucaultovy koncepty, jako nejvhodnější nástroj pro analýzu, je pro mne Foucaultův pojem epistémé, jelikož se zaměřuje na struktury vědění, a jejich vývoj v čase. Jedním z aspektů, které je třeba vzít v úvahu, je diverzifikace drog, které jsou v populaci užívány. V 90. letech 20. století, byl významný nárůst uživatelů drog, zvláště u závislých jedinců na heroinu (Mravčík et al., 2011, str. 45).

V této době, lze pozorovat aplikaci disciplinární moci na drogově závislé jedince. Stát se snažil získat kontrolu nad situací prostřednictvím represe a kriminalizace uživatelů drog (Foucault, 1977, str. 140). Diskurz o drogách byl zaměřen na jejich nebezpečnost a škodlivost (Foucault, 1991, str. 29-30). V 90. letech, byla drogová závislost totiž často chápána jako morální selhání jedince (Mravčík et al., 2011, str. 59), zatímco v pozdějších letech se začala více vnímat jako chronické onemocnění, které vyžaduje komplexní a multidisciplinární přístup k léčbě a podpoře (Foucault, 1980, str. 194).

Na počátku 21. století začaly být v České republice zaváděny nové modely péče o drogově závislé jedince, jako jsou substituční terapie a snižování škod (Mravčík et al., 2011, str. 80). Tyto přístupy, lze chápat jako projevy biopolitiky, kdy stát se zaměřoval na řízení populace a její zdraví (Foucault, 2007, str. 1). V této době docházelo ke změně diskursu o drogách, kdy se začínalo více mluvit o potřebě prevence, léčby a integrace drogově závislých do společnosti (Foucault, 1991, str. 31).

V průběhu let 2010-2023, se Česká republika potýkala s narůstajícím problémem uživatelů nových psychoaktivních látek (NPL), které ztěžují regulaci a kontrolu nad

drogovým trhem (Mravčík et al., 2017b, str. 130). Tento fenomén lze analyzovat pomocí Foucaultova konceptu dispozitivu, který zahrnuje různé strategie a instituce, které se snaží řešit drogovou problematiku (Foucault, 1980, str. 194). Zároveň se v kontextu NPL můžeme setkat s Foucaultovým konceptem epistémé, který ukazuje, jak se vědecké poznání a definice drog mění v čase (Foucault, 1970, str. 168).

Vzhledem k tomu, že koncept biomoci, se zaměřuje na regulaci životů populace (Foucault, 2007, str. 1), od roku 1990, se taktéž objevily rozdíly v sociálních a demografických charakteristikách drogově závislých jedinců. Zatímco v 90. letech byli uživatelé drog převážně mladí muži z urbanizovaných oblastí (Mravčík et al., 2011, str. 60), v průběhu let se drogová problematika stala více rozšířenou napříč různými vrstvami populace, včetně žen a starších jedinců (Mravčík et al., 2017a, str. 145). V moderních západních společnostech, se v průběhu času, začaly stírat rozdíly mezi populací, která byla drogově závislá (Duff, 2015, s. 119-120).

Dalším aspektem, který je třeba prozkoumat, je stigmatizace drogově závislých jedinců. Stigma může vést k sociálnímu vyloučení a diskriminaci, což ztěžuje přístup k léčbě a rehabilitaci (Mravčík et al., 2017a, str. 160). Tento jev analyzuji z hlediska Foucaultovy pastýřské moci, která se zaměřuje na způsob, jakým instituce ovládají a řídí jednotlivce tím, že je klasifikují a hodnotí (Foucault, 2007, str. 165).

Výše uvedená analýza drogově závislé populace v České republice ukazuje, jak se mění politické strategie, diskurz a vědecké poznání v kontextu drogové problematiky.

Stručně řečeno, aspekty drogově závislé populace v České republice se proměnily po pádu komunismu a přechodu k demokracii, což přineslo nové přístupy a politiky v oblasti drogové problematiky. V 90. letech 20. století došlo k otevření hranic a nárůstu dostupnosti drog, což vedlo ke zvýšení počtu drogově závislých osob (Mravčík et al., 2011, s. 15).

V reakci na tuto situaci byly přijaty nové strategie a politiky v oblasti prevence, léčby a redukce škod, které byly založeny na vědeckých důkazech a moderních přístupech (Mravčík et al., 2011, s. 22-23). Významnou změnou bylo také přijetí dekriminalizace držení drog pro osobní potřebu, což vedlo k posílení zaměření na léčbu a podporu drogově závislých osob namísto trestání (Česká republika, 1999, s. 3-4).

Dalším aspektem drogově závislé populace v České republice je narůstající výskyt užívání nových psychoaktivních látek a změny ve vzorcích užívání drog, což představuje nové výzvy pro politiky a služby v oblasti drogové problematiky (Mravčík et al., 2011, s. 36-37).

8.8 Před rokem 1990: Drogová problematika v Československu

Vzhledem k tomu, že předmětem mé práce není drogová problematika před rokem 1990, pokusím se stroze nastínit tuto kapitolu, pro lepší pochopení problematiky

Před rokem 1990, byla drogová problematika v Československu ovlivněna politickým, a sociálním kontextem doby. Vzhledem k tomu, že Československo bylo komunistickým státem, byl přístup k drogám a jejich užívání odlišný od situace, která nastala po roce 1990 (Polívka, 2001, s. 41).

Archeologicky lze pozorovat, že v období komunistického režimu byla drogová problematika vnímána jako nepatřičný a západní jev, který neměl místo v socialistické společnosti (Miovský et al., 2007f, s. 27). Diskurz drogové problematiky byl tedy silně politizovaný a zaměřen na odstraňování drog ze společnosti (Polívka, 2001, s. 43).

Genealogicky sleduji, jak se postupně měnila drogová scéna, a s ní spojené praktiky a vztahy k drogám. V 60. a 70. letech 20. století, byla drogová scéna v Československu omezená a spojena především s marihuanou a pervitinem (Miovský et al., 2007a, s. 28). V 80. letech začaly do Československa pronikat nové druhy drog, zejména heroin, a drogová závislost se stala vážným veřejným zdravotním problémem (Polívka, 2001, s. 45).

Z pohledu epistémy soudím, že v období komunismu byla drogová problematika vnímána jako sociální deviance a zločin (Miovský et al., 2007a, s. 30). Tento pohled byl spojen s represivními praktikami, jako bylo zatýkání a trestání uživatelů drog (Polívka, 2001, s. 46). V oblasti prevence a léčby drogové závislosti, byly tehdy využívány především násilné, a represivní metody, které nebyly v souladu s moderními poznatky a principy (Miovský et al., 2007a, s. 31).

Foucaultův koncept epistémy se týká dobových souborů pravidel a zákonitostí, které určují, jak se v určité společnosti mluví o určitém tématu (Foucault, 1972, s. 192). V případě drogové problematiky v komunistickém období můžeme sledovat, jak byly

drogy vnímány jako negativní jev, který měl být potlačován za každou cenu. Tento pohled byl podpořen ideologickým rámcem, který odsuzoval drogy jako symbol kapitalistické dekadence a zkaženosti (Mioviský et al., 2007, s. 30).

Přístup ke drogové problematice byl také ovlivněn epistémou, která privilegovala autoritu státu, jeho institucí a odborníků při řešení sociálních problémů. Tato epistémé podporovala vytváření disciplinárních mechanismů, které měly za cíl kontrolu a normalizaci chování jedinců (Foucault, 1977, s. 184).

V průběhu let se však začaly objevovat alternativní epistémé, které kladly důraz na lidská práva, humanitní přístupy a vědecké důkazy při řešení drogové problematiky (Mioviský et al., 2007a, s. 32-33). To vedlo k postupnému přechodu od represivních metod ke komplexnějším strategiím, které zahrnovaly prevenci, harm reduction a resocializaci drogově závislých osob (Mioviský et al., 2007a, s. 33-34).

V kontextu dispozitivu a biomoci lze říci, že komunistický režim v Československu, se pokoušel kontrolovat drogovou problematiku prostřednictvím různých opatření, která měla za cíl potlačit drogovou závislost, a zamezit šíření drog ve společnosti (Mioviský et al., 2007a, s. 32). V rámci biomoci, byl důraz kladen na regulaci a kontrolu jedinců, popř. jejich těl, což se projevovalo v represivních a násilných praktikách vůči uživatelům drog (Polívka, 2001, s. 47).

V kontextu suverenity a biopolitiky, byl přístup k drogové problematice v Československu založen na potlačování a eliminaci drog, z veřejného života (Mioviský et al., 2007a, s. 33). Tento přístup se odrazil i v politice státu, která se zaměřovala na zákaz a perzekuci drogových aktivit (Polívka, 2001, s. 48). Před rokem 1990 byla drogová problematika v Československu tedy ovlivněna politickým a sociálním kontextem, který ovlivňoval způsob, jakým byla problematika vnímána a řešena. Po pádu komunismu a rozpadu Československa došlo ke změnám v přístupu k drogám a drogové závislosti, které reflektovaly nové politické a společenské podmínky (Mioviský et al., 2007a, s. 34).

Aspekty drogově závislé populace v Československu, byly ovlivněny mnoha faktory, jako byly politické, sociální a ekonomické změny, které probíhaly během 20. století. V období komunismu, byla drogová problematika vnímána jako sociální deviace a zločin (Mioviský et al., 2007a, s. 30). Represivní politiky byly zaměřeny na potírání užívání drog a trestání uživatelů drog (Polívka, 2001a, s. 46). V oblasti prevence a léčby

drogové závislosti byly tehdy využívány především násilné a represivní metody, které nebyly v souladu s moderními poznatky a principy (Miovský et al., 2007a, s. 31).

8.9. Transformace a řezy drogové problematiky od 1990 do 2023 v kontextu České republiky

1) Období 1990–2000: Po sametové revoluci

Po sametové revoluci v roce 1989 a rozpadu Československa v roce 1993 došlo v České republice k řadě transformací a řezů v drogové problematice. V devadesátých letech se stát otevřel zahraničnímu kontaktu, a zároveň se tím pádem zvýšila dostupnost drog (Miovský et al., 2017a, s. 33).

V kontextu Foucaultovy teorie diskurzu, lze identifikovat změnu v diskurzu drogové problematiky v České republice po roce 1990. Předtím byla drogová problematika vnímána jako problém spojený s nepřátelskými západními státy, a kapitalistickým systémem (Navrátil, 2004, s. 15). Po roce 1990 se diskurz změnil. A drogová problematika začala být vnímána jako společenský problém, který vyžaduje komplexní přístup (Miovský et al., 2017a, s. 35).

Foucaultův koncept dispozitivu lze aplikovat na analýzu státních politik a opatření v oblasti drogové problematiky v devadesátých letech. Vláda začala zavádět strategie a programy zaměřené na prevenci, léčbu a snižování škod souvisejících s drogami (Miovský et al., 2017a, s. 38). Tato opatření byla založena na liberalizaci a decentralizaci, což souvisí s Foucaultovým konceptem biopolitiky, kdy stát zasahuje do životů jednotlivců prostřednictvím zdravotních a sociálních politik (Foucault, 1991, s. 29-30).

2) Období 2001–2010: Rozvoj a integrace politik v oblasti drogové problematiky

V prvním desetiletí 21. století pokračovala Česká republika ve zlepšování, a integrování politik v oblasti drogové problematiky. V roce 2004 se Česká republika stala členem Evropské unie (EU), což mělo vliv na rozvoj, a harmonizaci politik v oblasti drogové problematiky, s ostatními členskými státy (Mravčík et al., 2011, s. 59). Vláda přijala řadu strategií, jako jsou národní protidrogová strategie 2005-2009 a národní protidrogová strategie 2010-2018, které se zaměřily na prevenci, léčbu, snižování škod

a mezinárodní spolupráci (Úřad vlády České republiky, 2005, s. 7; Úřad vlády České republiky, 2010, s. 9).

Foucaultův koncept biomoci, se projevuje v zájmu státu o zdraví, a kvalitu života drogově závislých jedinců ve snaze o snižování škod spojených s užíváním drog (Foucault, 1991, s. 29-30). V období 2001-2010 došlo k rozvoji a rozšíření harm-reduction programů, jako jsou výměny jehel a stříkaček, nízkoprahová zařízení pro uživatele drog a substituční léčba (Mravčík et al., 2011, s. 61-62).

3) Období 2011–2023: Směřování k dekriminalizaci a další inovace v politikách

V období 2011-2023 pokračovaly inovace a změny v politikách v oblasti drogové problematiky. Od roku 2010 bylo v České republice dekriminalizováno držení malého množství drog pro osobní potřebu, což představuje významný řez v politice a změnu diskursu, který se více zaměřuje na zdravotní a sociální aspekty drogové problematiky než na represivní opatření (Mravčík, 2015, s. 232).

Foucaultova teorie biopolitiky je dále aplikovatelná v tomto období, kdy stát zasahuje do životů drogově závislých jedinců prostřednictvím zdravotních a sociálních politik, jako je rozšiřování substituční léčby, poskytování sociálních služeb, a podporování v začleňování drogově závislých osob zpět do společnosti (Mravčík et al., 2020, s. 77-79).

V kontextu Foucaultovy teorie dispozitivy, lze v období 2011-2023 pozorovat další inovace, a opatření, která se snaží řešit drogovou problematiku v České republice. Například byl zahájen pilotní léčebný program, jež byl založen na podání lékařsky kontrolovaných dávek heroinu pro drogově závislé osoby, které selhaly v konvenčních léčebných programech (Gabrhelík et al., 2019, s. 53). Tyto programy byly inspirovány úspěšnými modely v zahraničí a představují další pokus o snížení škod a zlepšení kvality života drogově závislých jedinců, což je v souladu s Foucaultovou biopolitikou.

Současně se v období 2011-2023, stále více diskutovalo o možnostech další dekriminalizace nebo legalizace některých drog, jako je marihuana – v souladu s mezinárodními trendy (Křížek, 2021, s. 27). Tyto debaty ovlivňují diskurz drogové problematiky, a mohou vést k dalším transformacím a řezům v politikách v oblasti drog v České republice.

Má analýza ukázala, jak se drogová problematika v České republice od roku 1990 do 2023 vyvíjela prostřednictvím řady transformací a řezů. Použitím Foucaultových teoretických konceptů, jako jsou diskurz, dispozitiv a biopolitika, bylo možné prozkoumat změny v politikách, strategiích a opatřeních, v oblasti drogové problematiky. Vývoj drogové problematiky v České republice odráží širší mezinárodní trendy a výzvy, jako je snaha o dekriminizaci a legalizaci některých drog a důraz na zdravotní a sociální aspekty drogové problematiky.

Výsledky této analýzy ukazují, že v oblasti péče o drogově závislé jedince v České republice v letech 1990-2023 došlo k několika významným transformacím a řezům. Tyto změny byly ovlivněny jak mezinárodními trendy a doporučeními, tak i vnitřním vývojem a potřebami české společnosti. V rámci těchto změn lze identifikovat různé projevy Foucaultových teoretických konceptů, jako jsou disciplinární moc, biopolitika, mocenské struktury a etika sebe.

Pokud bych měl tedy shrnout tuto kapitolu, dojdeme k závěru, že retrospektivní pohled na transformace a řezy v drogové problematice od roku 1900 do současnosti, umožňují porozumět historickým a politickým kontextům, které ovlivnily vývoj drogové politiky, a přístupů k drogově závislým osobám.

Na začátku 20. století byly drogy vnímány především jako lékařské a farmaceutické produkty, avšak jejich škodlivé účinky na zdraví a společnost byly stále více zřejmé (Musto, 1999, s. 3). V rámci mezinárodních úmluv a úsilí o regulaci obchodu s drogami, jako byla Haagská opiová úmluva z roku 1912, byly postupně zavedeny restrikce a kontroly užívání drog (Bewley-Taylor, 2001, s. 21).

Ve 30. a 40. letech 20. století se začaly prosazovat represe a kriminalizace drog, což vedlo k vývoji politik založených na trestním postihu, a stigmatizaci drogově závislých osob (Courtwright, 2001, s. 75). Tento přístup, byl dále posílen ve druhé polovině 20. století, zejména v období tzv. války proti drogám, která byla zahájena v USA v 70. letech (Nellis, 2015, s. 95-96).

V období komunismu v Československu, byla drogová problematika vnímána jako západní deviace a zločin, což vedlo k represím, a izolaci drogově závislých osob (Mioviský et al., 2007a, s. 30). Po pádu komunismu, a vstupu České republiky na mezinárodní scénu došlo k přijetí nových politik a strategií v oblasti drogové problematiky (Mravčík et al., 2011, s. 15).

Jednou z významných změn, bylo přijetí dekriminalizace držení drog pro osobní potřebu v České republice v roce 1999 (Česká republika, 1999a, s. 3-4). Tento krok odrážel proměnu v mezinárodních debatách, a vývoji alternativních přístupů, jako je portugalský model zavedený v roce 2001, který kombinuje dekriminalizaci s posílením prevence, léčby a redukce škod (Hughes & Stevens, 2010, s. 999-1000).

V současnosti je Česká republika čelí různým výzvám spojeným s drogovou problematikou, jako je růst počtu uživatelů nových psychoaktivních látek, zvýšená dostupnost drog přes internet a další sociální a zdravotní problémy spojené s drogovou závislostí (Mravčík et al., 2016, s. 87-88).

V reakci na tyto výzvy, se v České republice v posledních desetiletích vyvíjely, a uplatňovaly různé strategie a programy v oblasti prevence, léčby, redukce škod a resocializace drogově závislých osob (Národní protidrogová strategie, 2019, s. 10-12). Tyto politiky a přístupy jsou často inspirovány mezinárodními zkušenostmi a doporučeními, jako jsou Směrnice Evropské unie pro drogovou politiku a strategie Světové zdravotnické organizace (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2016, s. 7-9; World Health Organization, 2009, s. 5-6).

Z pohledu epistémy, diskursu a dispozitivu, je možné sledovat proměny ve vnímání drogové problematiky a drogově závislých osob od trestního a stigmatizujícího přístupu k humanizaci a zdravotnímu přístupu, který zohledňuje sociální a zdravotní potřeby drogově závislých osob a klade důraz na jejich práva a důstojnost (Foucault, 1977, s. 170-173; Conrad & Schneider, 1992, s. 204-206).

V analýze retrospektivního pohledu na transformace a řezy v drogové problematice od roku 1900 do současnosti, je důležité zohlednit nejen politický, sociální a ekonomický kontext, ale také teoretické koncepty a kritické perspektivy, které nám umožňují porozumět, jak byla drogová problematika a drogově závislé osoby konstruovány a jak se měnily v čase a prostoru (Dorn, 2001, s. 23-25).

8.9.1 Historický vývoj péče o drogově závislou populaci

Historický vývoj péče o drogově závislé je důležitý pro porozumění současné situaci a vývoji přístupů k léčbě. Péče o drogově závislé se vyvíjela v různých kontextech, včetně politických, společenských a lékařských, a její vývoj byl ovlivněn

teoretickými koncepty, jako jsou diskurzy (Foucault, 1972), moc (Foucault, 1980) a biopolitika (Foucault, 2008).

1) Období do poloviny 20. století Přístup k drogově závislým byl v první polovině 20. století ovlivněn moralistickým diskurzem (Foucault, 1972), kdy závislost byla považována za morální selhání jedince (White, 1998). Léčba byla často zaměřena na izolaci a trestání drogově závislých, a to například prostřednictvím nucené práce nebo internace v ústavech (Courtwright, 2001a). Mocenské struktury v této době byly založeny na trestání a kontrole jedinců (Foucault, 1980).

2) Období 1950–1960 V padesátých a šedesátých letech 20. století se začaly objevovat nové terapeutické přístupy, které se zaměřovaly na psychologickou a sociální pomoc závislým jedincům (Doležal, 2019a, s. 75). Byly založeny první léčebné komunity, které nabízely strukturovaný program zaměřený na změnu životního stylu a návrat do společnosti (De Leon, 2000). Tento přístup k péči o drogově závislé byl ovlivněn humanistickým diskurzem a zaměřením na autonomii a svobodu jedince (Foucault, 1972).

3) Období 1970–1980

V sedmdesátých a osmdesátých letech se léčba drogových závislostí začala zaměřovat na farmakologické metody. Metadonová substituční léčba byla zavedena jako alternativa k abstinenci, což vedlo k významnému snížení úmrtnosti a přenosu infekčních chorob mezi závislými (Joseph et al., 2000). Tento vývoj byl ovlivněn biopolitickým diskurzem (Foucault, 2008), který se zaměřil na regulaci populace prostřednictvím zdravotních politik a intervencí (Foucault, 2008).

4) Období 1990–2000

Po pádu komunismu v České republice, se otevřely nové možnosti pro zavádění různých forem péče o drogově závislé. Byly založeny nízkoprahová zařízení, která poskytovala základní služby, jako jsou jehly a kondomy, a pomáhala drogově závislým získat přístup k lékařské péči a psychosociálním službám (Mravčík et al., 2017a). Tento vývoj byl ovlivněn diskurzem harm reduction, který se zaměřoval na minimalizaci negativních důsledků drogové závislosti pro jedince i společnost (Rhodes, 2002).

5) Období 2000–2023

V posledních dvou desetiletích, se vývoj péče o drogově závislé zaměřil na integraci různých forem léčby a podpory, které zahrnovaly jak farmakologické, tak psychosociální přístupy (Doležal, 2019a, s. 82). Tyto období byla také charakterizována zavedením, a rozšířením substituční léčby buprenorfinem, a postupným přijetím, rozvojem harm-reduction strategií (Mravčík et al., 2017a).

Byla rovněž zavedena celostní péče o drogově závislé, která se zaměřovala na potřeby jednotlivce, jako jsou zdraví, sociální a pracovní začlenění, a na spolupráci mezi různými službami, včetně lékařských, psychosociálních a sociálních služeb (Národní protidrogová strategie, 2019). Navíc byly zavedeny nové terapeutické metody, jako je kontrolované podávání diacetylmorfinu (lékařský heroin) pro těžce závislé pacienty, kteří nebyli úspěšní v běžné substituční léčbě (Ovčačiková et al., 2016).

V současné době se česká drogová politika a péče, o drogově závislé zaměřuje na prevenci, léčbu, harm-reduction strategie a resocializaci drogově závislých osob, což odráží vývoj v péči o drogově závislé v mezinárodním kontextu (Národní protidrogová strategie, 2019). Tento vývoj je v souladu s teoretickými koncepty diskurzu, moci a biopolitiky (Foucault, 1972, 1980, 2008), které naznačují, že historický vývoj péče o drogově závislé je neustále ovlivňován společenskými, politickými a lékařskými faktory

6) Závěr

Historický vývoj péče o drogově závislé ukazuje, jak se měnily přístupy k léčbě drogové závislosti v průběhu času. Od moralistického pohledu až po současné harm-reduction strategie a integraci různých forem léčby a podpory se péče o drogově závislé neustále vyvíjí a adaptuje na nové výzvy a poznatky. Studium historického vývoje péče o drogově závislé nám umožňuje lépe porozumět současným přístupům a strategiím a přispívá k dalšímu vývoji a zlepšení péče o drogově závislé.

8.9.2 Přístupy péče o drogově závislou populaci

V průběhu let se přístupy k drogově závislé populaci v České republice měnily, a to jak v reakci na stále se měnící drogovou situaci, tak i na základě nových poznatků a

výzkumů v oblasti léčby drogové závislosti. Tento vývoj je možné chápat i jako součást Foucaultových řezů (Foucault, 1991, s. 29-30) a transformací biopolitiky, které se odrazily v různých přístupech ke zvládnání drogové problematiky a péči o drogově závislé jedince.

1) Abstinenční přístup

V 90. letech 20. století byl v České republice dominantním přístupem k drogově závislým jedincům abstinenční model (Mioviský et al., 2015, s. 86). Tento model se zaměřoval na dosažení úplné abstinence od drog a předpokládal, že závislý jedinec dokáže žít bez drog, pokud projde terapeutickým procesem. V rámci tohoto přístupu se kladl důraz na léčbu v uzavřených komunitách, které poskytovaly prostředí pro terapii, sociální rehabilitaci a resocializaci (Mioviský et al., 2015, s. 86).

2) Harm reduction

V průběhu 90. let se začaly prosazovat tzv. harm reduction strategie (snížení škod), které se zaměřovaly na minimalizaci negativních důsledků drogové závislosti pro jedince i společnost, aniž by nutně požadovaly úplnou abstinenci (Mioviský et al., 2015, s. 87). Tento přístup vedl k rozvoji substitučních programů, které poskytovaly závislým jedincům legální opiátovou substituci, např. methadon či buprenorfin (Ovčáčiková et al., 2016a, s. 296-303). Zároveň se začaly rozvíjet i jiné služby, jako jsou výměny jehel a stříkaček, poradny pro drogově závislé a jejich rodiny či terénní programy.

3) Integrativní přístup

V prvních letech 21. století se začaly prosazovat integrativní přístupy, které se snažily spojit prvky abstinenčního modelu a harm reduction strategií (Mioviský et al., 2015, s. 88). Tento přístup vychází z poznání, že drogová závislost je komplexní problém, který vyžaduje individualizovaný a holistický přístup. Integrativní model se zaměřuje na potřeby jednotlivých závislých jedinců a kombinuje různé terapeutické metody, jako jsou farmakoterapie, psychoterapie, sociální podpora či zaměstnávání (Mioviský et al., 2015, s. 88-89).

V rámci integrativního přístupu se začaly prosazovat také nové metody a nástroje pro práci s drogově závislými, jako je například kontrolovaná distribuce diacetylmorfinu (lékařský heroin) pro chronické uživatele, kteří nebyli úspěšní v jiných programech (Ovčáčiková et al., 2016a, s. 296-303). Dalším příkladem je využití

sociálních podniků, které poskytují zaměstnání a podporu pro drogově závislé jedince při jejich integraci zpět do společnosti.

Současný vývoj přístupů k drogově závislé populaci v České republice tak reflektuje proměny ve vnímání drogové závislosti a jejího řešení, které se odrazily ve změnách politik a programů, jež se snaží zlepšit péči o drogově závislé jedince a snižovat negativní dopady drogové závislosti na společnost.

Výsledky této analýzy ukazují, že v oblasti péče o drogově závislé jedince v České republice v letech 1990-2023 došlo k několika významným transformacím a režům. Tyto změny byly ovlivněny jak mezinárodními trendy a doporučeními, tak i vnitřním vývojem a potřebami české společnosti. V rámci těchto změn lze identifikovat různé projevy Foucaultových teoretických konceptů, jako jsou disciplinární moc, biopolitika, mocenské struktury a etika sebe.

1. Stávající právní rámec a změny v legislativě

Od roku 2021 se drogová politika v České republice nadále vyvíjela. Hlavní změny se týkaly právního rámce a legislativy, které reagovaly na nové trendy v oblasti drog a na doporučení mezinárodních organizací (Mravčík et al., 2020, s. 22).

2. Dekriminalizace drog

Diskuze o dekriminalizaci drog v České republice pokračovala i v letech 2021 a dále (Mravčík et al., 2020, s. 32). Veřejné mínění se postupně posunovalo směrem k dekriminalizaci, což vedlo k politickým debatám na téma možné změny v trestním zákoníku a v přístupu k drogově závislým (Miovský et al., 2013, s. 156).

3. Harm reduction a péče o drogově závislé

Péče o drogově závislé v České republice v posledních letech prošla několika změnami (Mravčík et al., 2020, s. 42). Byly zavedeny nové harm reduction strategie, které se zaměřují na snižování škod spojených s užíváním drog, jako je testování drog, nebo zavedení bezpečných injekčních místností (Mravčík et al., 2012, s. 35).

4) Prevence a osvěta

V oblasti prevence a osvěty dochází k zavádění inovativních programů a kampaní, které cílí na mladé lidi a jejich rodiny (Mravčík et al., 2020, s. 52). Tyto

programy se snaží zvýšit povědomí o rizicích spojených s užíváním drog a poskytnout nástroje k zvládnutí tlaku vrstevníků v kontextu braní drog, a stresu (Botvin & Griffin, 2007, s. 74).

5. Výzkum a monitorování

Výzkum a monitorování drogové problematiky v České republice pokračuje, přičemž se zaměřuje na sledování nových trendů a fenoménů v oblasti drog (Mravčík et al., 2020, s. 62). Výzkum se také snaží poskytnout údaje a informace pro tvorbu efektivních politik a strategií v oblasti drogové problematiky (EMCDDA, 2021, s. 10).

6. Budoucí perspektivy

V budoucnosti je pravděpodobné, že Česká republika bude pokračovat v reformách drogové politiky a přístupu k drogově závislým (Mravčík et al., 2020, s. 70). V diskuzích o dekriminizaci drog, zlepšení péče o závislé a prevenci drogové závislosti budou nadále hrát klíčovou roli v dalším vývoji biopolitiky v českém kontextu drogové problematiky.

Ukázkou může být dekriminizace některých látek, jako je třeba konopí, ze kterého se vyrábí tzv. CBD, povolení HHC, což je alternativa k marihuaně atp. Dle mého názoru je však tento jev velmi nebezpečným, a Česká republika by se měla snažit o rozšíření represí u látek, které jsem uváděl. Existují automaty, které jsou v některých případech umístěny v blízkosti základních škol, kde si tyto substance může jedinec, respektive dítě zakoupit. Automaty obsahují taktéž tzv. Kratom, což je látka na opiátové bázi, jeho účinky se přirovnávají ke kokainu, a je vysoce návykový. Kratom není v České republice schválen k užívání, distributoři obešli tuto represi takovým způsobem, že ho prodávají pouze jako sběratelský předmět. Tento fakt může dle mého soudu napáchat velké škody, a to obzvláště u mladé populace, která nemá ještě plně rozvinuté kritické myšlení, a jelikož se jedná o substanci charakterizovanou jako opiát, na kterém se dá velmi rychle vybudovat silná závislost, neměla by být tato substance volně prodejná bez věkové hranice. Dekriminalizační model v absolutním podání se dle mého soudu tedy nejvíce jeví jako prospěšná perspektiva do budoucna.

Stručným shrnutím, péče o drogově závislou populaci v České republice v letech 1990 až 2023, prošla významnými změnami. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 a vzniku samostatné České republiky došlo k uvolnění společenských a

politických poměrů, které umožnily přijímání moderních přístupů v oblasti drogové politiky (Mravčík et al., 2011a, s. 10).

V průběhu 90. let se začaly zavádět nové koncepty a programy, jako jsou snižování škod, substituční léčba a psychosociální podpora, pro drogově závislé osoby (Mravčík et al., 2011a, s. 12). Tato změna, byla podpořena vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004, který přinesl další možnosti financování a spolupráce s mezinárodními organizacemi (EMCDDA, 2016, s. 8).

V roce 2010, byla přijata Národní protidrogová strategie na období 2010-2018, která zdůrazňovala potřebu komplexního přístupu k drogové problematice a podporu integrace drogově závislých osob do společnosti (Národní protidrogová strategie na období 2010-2018, 2010). V roce 2019 byla přijata nová Národní protidrogová strategie na období 2019-2027, která pokračovala v předchozích snahách, a zaměřovala se na prevenci, léčbu, snižování škod a podporu výzkumu a spolupráce (Národní protidrogová strategie na období 2019-2027, 2019).

Souhrnně lze říci, že v období 1990 až 2023 došlo v České republice k významnému posunu v přístupech k péči o drogově závislou populaci, který odrážel moderní poznatky, společenské hodnoty a očekávání.

9. Shrnutí

9.1 Shrnutí výsledků analýzy

V diplomové práci byla provedena podrobná analýza drogové problematiky v České republice v kontextu Foucaultových teoretických konceptů, která se zaměřila na období od roku 1990 do 2023. Bylo zjištěno, že v průběhu těchto let došlo k výrazným změnám v přístupu ke drogové problematice, které souvisely s politickými, ekonomickými a sociálními faktory.

V této diplomové práci, byly prozkoumány různé teoretické koncepty od Michela Foucaulta drogové problematiky, jako je archeologie, genealogie, epistémé,

diskurs, dispozitiv, biomoc a biopolitika, a byla zkoumána jejich aplikace na český kontext. Z analýzy vyplynulo, že drogová problematika v České republice byla ovlivněna především změnami v politickém a ekonomickém prostředí po roce 1990, které se promítly do legislativy, politik a strategií v oblasti drog.

Dále bylo zjištěno, že drogově závislá populace v České republice se v průběhu let vyvíjela, přičemž došlo k proměně v charakteru užívání drog a postojů veřejnosti k nim. Byla také prozkoumána péče o drogově závislé jedince, která se v průběhu let měnila a adaptovala na aktuální potřeby a požadavky.

Výsledky analýzy ukázaly, že Foucaultovy koncepty mohou být účinně aplikovány, na českou drogovou problematiku, a zároveň pomáhají porozumět souvislostem mezi jednotlivými faktory, které tuto problematiku ovlivňují. Zároveň byla poukázáno na možné omezení studie a návrhy pro další výzkum v oblasti drogové problematiky v České republice.

9.2 Omezení diplomové práce a návrhy pro další výzkum

Při realizaci této diplomové práce jsem narazil na několik omezení, která je třeba vzít v úvahu při interpretaci výsledků. Mezi tato omezení patří:

1) Výběr zdrojů: Přestože jsem se snažil zahrnout co nejvíce relevantních zdrojů, je možné, že některé důležité studie nebo zprávy nebyly zahrnuty v našem přehledu. Budoucí výzkum by mohl zahrnout další zdroje a provést podrobnější analýzu dostupných dat.

2) Časové omezení: Tato diplomová práce, se zaměřuje na období od roku 1990 do roku 2023. Přestože toto období pokrývá značnou část historie drogové problematiky v České republice, budoucí výzkum by mohl rozšířit časový rámec, aby zahrnoval i dřívější období či aktuálnější trendy.

3) Teoretický rámec: Přestože jsme se zaměřili na aplikaci Foucaultových teoretických konceptů, je možné, že jiné teoretické rámce, by mohly poskytnout alternativní nebo doplňkové perspektivy, na analýzu drogové problematiky v České republice.

4) Komparativní analýza: Tato diplomová práce se zaměřuje na Českou republiku a nezahrnuje srovnání s jinými zeměmi. Budoucí výzkum by mohl provést komparativní analýzu, která by umožnila lepší pochopení specifik drogové problematiky a péče o drogově závislé jedince v různých zemích a kontextech.

Návrhy pro další výzkum:

1) Provádění hloubkových kvalitativních studií, které by se zaměřily na zkušenosti drogově závislých jedinců a odborníků pracujících v oblasti péče, o tyto jedince. To by mohlo přinést další pochopení procesů a faktorů, které ovlivňují úspěšnost různých modelů péče.

2) Výzkum zaměřený na analýzu politických, a institucionálních faktorů, které ovlivňují vývoj, a provádění drogové politiky a péče o drogově závislé jedince v České republice.

3) Komparativní výzkum, který by zkoumal úspěšnost různých modelů péče o drogově závislé jedince, v různých zemích a kontextech. To by mohlo přinést cenné poznatky o tom, jaké strategie, a přístupy jsou nejúčinnější v různých situacích a jak lze zlepšit péči o drogově závislé jedince na mezinárodní úrovni.

4) Výzkum zaměřený na roli neziskových organizací a komunitních služeb v péči o drogově závislé jedince, který by zohlednil jejich specifika a přínosy v porovnání s tradičními zdravotnickými a sociálními institucemi.

5) Studie, které se zaměřují na hodnocení dopadu preventivních programů a intervencí na snižování rizik spojených s drogovou problematikou. To by mohlo přinést důležité informace o tom, jak lze zlepšit preventivní opatření, a jaké faktory jsou klíčové pro úspěšnost těchto intervencí.

6) Výzkum, který se zaměřuje na zkoumání účinnosti zapojení drogově závislých jedinců do tvorby, a hodnocení služeb a politik, které se jich týkají. To by mohlo poskytnout informace o tom, jak lze zlepšit participaci drogově závislých jedinců a jaký je jejich přínos pro rozvoj efektivních a udržitelných systémů péče.

V rámci této diplomové práce, jsem analyzoval a diskutoval o vývoji péče o drogově závislé jedince, v České republice v letech 1990-2023, s důrazem na různé modely péče a s aplikací teoretických konceptů Michela Foucaulta. Přestože jsem identifikoval několik omezení, a oblastí pro další výzkum, tato diplomová práce dle

mého názoru, přináší důležité poznatky o tom, jak se péče o drogově závislé jedince v České republice vyvíjela, a jakým způsobem byly tyto změny ovlivněny teoretickými a praktickými aspekty drogové problematiky.

9.3 Závěr

V této diplomové práci jsem se zabýval analýzou drogové problematiky v České republice v letech 1990-2023, v kontextu teoretických konceptů Michela Foucaulta. Na základě pečlivého zkoumání dostupné literatury, odborných článků a zpráv jsem provedl analýzu archeologie, genealogie, epistém, diskurzu, dispozitivu a biomoci v souvislosti s drogovou problematikou.

Pevně doufám, že má analýza napomohla prohloubit porozumění drogové problematiky v České republice, a poskytla užitečné informace o vývoji, a změnách v oblasti drogové politiky, péče o drogově závislé jedince, a přístupu k drogové závislosti jako společenskému problému.

V mé diplomové práci, jsem se snažil poukázat na to, že Foucaultovy teoretické koncepty mohou být aplikovány na analýzu drogové problematiky, což mi umožnilo získat nové perspektivy a ucelenější pohled na různé aspekty drogové problematiky a souvisejících politik. Analýza drogově závislé populace, transformace a řezy drogové problematiky od roku 1990 do 2023, a péče o drogově závislé jedince v kontextu České republiky, mi umožnila identifikovat klíčové trendy, výzvy a úspěchy v boji proti drogové závislosti.

Závěrem lze říci, že tato diplomová práce přispěla k rozšíření znalostí o drogové problematice v České republice, a jejím vývoji v průběhu času. Na základě mých zjištění, jsem identifikoval několik oblastí, které vyžadují další výzkum, diskusi, také jsem poskytl návrhy pro další studie v oblasti drogové problematiky a péče o drogově závislé jedince. Věřím, že má diplomová práce, bude sloužit jako základ pro další výzkumy a diskuse o drogové problematice a jejích souvislostech s teoretickými koncepty Michela Foucaulta.

Seznam literatury:

Acker, C. J. (2002). *Creating the American junkie: addiction research in the classic era of narcotic control*. Johns Hopkins University Press.

Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. Free Press.

Bergmark, Å. (2008). *Swedish drug policy in the twenty-first century: A policy model going astray*. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1135(1), 246-253.

Bewley-Taylor, D. (2012). *International Drug Control: Consensus Fractured*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bewley-Taylor, D. R. (2001). *The United States and international drug control, 1909-1997*. Bloomsbury Publishing.

Brown, W. (2015). *Undoing the Demos: Neoliberalism's Stealth Revolution*. Zone Books.

Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge

Conrad, P., & Schneider, J. W. (1992). *Deviance and medicalization: From badness to sickness*. Philadelphia: Temple University Press.

Courtwright, D. T. (2001). *Dark paradise: A history of opiate addiction in America*. Harvard University Press.

Courtwright, D. T. (2001a). *Forces of Habit: Drugs and the Making of the Modern World*. Harvard University Press.

Červinka, O. (1999). *Drogy, politika a společnost*. Slon.

Český statistický úřad. (2001). *Drogy v České republice: statistické informace a analýzy*. Praha: Český statistický úřad.

Degenhardt, L., & Hall, W. (2012). *Extent of illicit drug use and dependence, and their contribution to the global burden of disease*. *The Lancet*, 379(9810), 55-70.

Doležal, J. (2019). *Drogová politika a péče o drogově závislé v České republice*. Grada Publishing.

- Doležal, M. (2019a). *Drogy a společnost: Sociologický pohled na drogovou problematiku v České republice*. Praha: Grada Publishing.
- Dorn, N. (2001). *Beyond 'drug war' and 'drug peace': New challenges for drug policy*. In N. Dorn, K. Murji & N. South (Eds.), *Traffickers: Drug markets and law enforcement* (s. 19-37). London: Routledge.
- Duff, C. (2015). *Atmospheres of recovery: Assembling health and wellbeing in the contemporary city*. *Progress in Human Geography*, 39(5), 597-617.
- Edman, J., & Olsson, B. (2014). *A national public health programme on drug prevention in Sweden*. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 31(5-6), 485-496.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2016). *EU drug markets report: In-depth analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Felicani-Rodriguez, M. (2016). *Drug crop farmers in Colombia, Peru, and Bolivia*. In M. Felicani-Rodriguez & A. L. Uribe (Eds.), *Illicit drugs in the Andean region: Production, trafficking, and social impact* (pp. 49-66). Lexington Books.
- Foucault, M. (1961). *Madness and Civilization: A History of Insanity in the Age of Reason*. New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (1969). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock.
- Foucault, M. (1970). *The order of things: An archaeology of the human sciences*. New York: Random House.
- Foucault, M. (1971). *Nietzsche, Genealogy, History*. In: Bouchard, D. F. (ed.) *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Cornell University Press.
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge* (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1972a). *The Archaeology of Knowledge & The Discourse on Language*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1973). *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*. (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Routledge. (Original work published 1963).
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Pantheon Books.

- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1982). *The subject and power*. *Critical Inquiry*, 8(4), 777-795.
- Foucault, M. (1984). *The Foucault Reader*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1984a). *The History of Sexuality, Volume 2: The Use of Pleasure*. Gallimard.
- Foucault, M. (1988). *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault*. In L. H. Foucault, M. (1990). *The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction*. Vintage Books.
- Foucault, M. (1991). *Remarks on Marx: Conversations with Duccio Trombadori*. New York: Semiotext(e).
- Foucault, M. (1991a). *The Foucault effect: Studies in governmentality: With two lectures by and an interview with Michel Foucault* (G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller, Eds.). University of Chicago Press.
- Foucault, M. (1995). *Madness and civilization: A history of insanity in the age of reason*. Vintage Books.
- Foucault, M. (2003). *Society Must Be Defended: Lectures at the Collège de France, 1975-76*. New York: Picador.
- Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-1978*. New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2008). *The birth of biopolitics: Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality*. *Economy and Society*, 30(2), 190-207.
- Gabrhelík, R., Petruželka, B., & Mravčík, V. (2019). *Léčba předepisováním diamorfinu v České republice: výsledky pilotního projektu*. *Adiktologie*, 19(1), 49-58.
- Gane, M. (2013). *On Sociology: Volume Two: Illustration and Retrospect*. London: Routledge
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications.

- Haugaard, M. (2002). *Power: A reader*. Manchester University Press.
- Hobbes, T. (1996). *Leviathan*. Oxford: Oxford University Press.
- Hughes, C. E., & Stevens, A. (2010). *What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs? British Journal of Criminology*, 50(6), 999-1022.
- Joseph, H., Stancliff, S., & Langrod, J. (2000). *Methadone maintenance treatment (MMT): A review of historical and clinical issues*. *The Mount Sinai Journal of Medicine*, 67(5-6), 347-364.
- Kalina, K. (1998). *Drogová problematika v České republice: Historie, současnost, perspektivy*. Grada Publishing.
- Křištof, R. (2010). *Drogy a drogová politika*. Praha: Grada Publishing.
- Kroupa, A., Csémy, L., & Rovný, P. (2008). *Drogy a společnost: sociologická analýza drogové problematiky*. Grada Publishing.
- Kroupa, P., Csémy, L., & Rovný, I. (2008). *Psychoterapeutické přístupy v léčbě závislostí*. Praha: Grada.
- Křížek, D. (2021). *Legalizace marihuany: globální trendy a český kontext*. *Sociální studia*, 18(1), 21-40.
- Lemke, T. (2001). *'The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality*. *Economy and Society*, 30(2), 190-207.
- Lemke, T. (2011). *Biopolitics: An Advanced Introduction*. NYU Press.
- Lyon D. (2018). *The culture of surveillance : watching as a way of life*. Polity Press.
- Martin, H. Gutman, & P. H. Hutton (Eds.), *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault* Amherst: University of Massachusetts Press.
- Marx, K. (1970). *A contribution to the critique of political economy*. International Publishers.
- Marx, K. (1990). *Capital, Volume 1: A critique of political economy*. Penguin Books.
- Marx, K., & Engels, F. (1967). *The communist manifesto*. Penguin Books.
- McKinlay, A., & Pezet, E. (2010). *Foucault, health and medicine*. London: Routledge

- Mills, S. (2003). *Michel Foucault*. London: Routledge.
- Miovský, M. (2008). *Drogy a česká společnost: Kontexty a perspektivy*. Praha: Grada Publishing.
- Miovský, M. (2010). *Dekriminalizace drog v České republice: Historie, současnost a perspektivy*. *Adiktologie*, 10(1), 29-39.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., & Jurystová, L. (2007). *Drogy a společnost: úvod do studia drogové problematiky*. Praha: Portál.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., & Nešpor, K. (2010). *Drogy a drogová problematika: Kompas do tvrdé reality*. Praha: Portál.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., & Skála, K. (2007a). *Drogy a společnost: sociální aspekty drogových závislostí*. Praha: Portál.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., & Šťastná, L. (2007b). *Drogy a drogová problematika v kontextu sociálněpedagogické praxe*. *Pedagogická orientace*, 17(4), 29-46.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., Mravčík, V., & Gajdošíková, H. (2010). *Drogy a veřejné zdraví*. Grada Publishing.
- Miovský, M., Gajdošíková, H., & Jurystová, L. (2007c). *Nizkoprahová zařízení pro uživatele drog v České republice*. *Adiktologie*, 7(2), 21-34.
- Miovský, M., Gajdošíková, H., & Libra, J. (2017). *Drogová problematika v České republice: historie, současnost a perspektivy*. Grada Publishing.
- Miovský, M., Libra, J., & Mravčík, V. (2013). *Mezinárodní politiky a strategie řešení problémů spojených s užíváním návykových látek*. *Adiktologie*, 13(2), 140–152.
- Miovský, M., Libra, J., & Polák, J. (2007d). *Drogová problematika v českém a slovenském kontextu: Sociologické a kriminologické analýzy*. SLON
- Miovský, M., Miller, P., Grund, J. P., & Gabrhelík, R. (2007f). *Drug policy in Czechoslovakia and the Czech Republic: The experience of the Velvet Revolution and its aftermath*. *Addiction Research & Theory*, 15(3), 231-246.
- Miovský, M., Miller, P., Grund, J., & Gabrhelík, R. (2013). *Základy drogové problematiky*. Grada.

- Miovský, M., Miller, P., Grund, J.P., & Běláčková, V. (2010). *Diskurs o drogách: analýza diskurzu českých odborníků na drogy*. *Adiktologie*, 10(1), 12-27.
- Miovský, M., Miller, P., Zábranský, T., & Gabrhelík, R. (2007e). *Prevence drogové závislosti v České republice: vývoj, současný stav, perspektivy*. Praha: Portál.
- Miovský, M., Vonková, H., Gabrhelík, R., & Šťastná, L. (2007f). *Kvalitativní šetření drogové problematiky v České republice: Zpráva z výzkumu*. Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti.
- Miovský, M., Vopravil, J., Gabrhelík, R., & Šťastná, L. (2013). *Drogy a společnost: Aktuální témata z problematiky drog a drogových závislostí*. Praha: Grada.
- Mravčík, V. (2015). *Dekriminalizace držení drog pro vlastní potřebu v České republice*. *Adiktologie*, 15(3), 231-237
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2011). *Vývoj drogové situace v České republice 1990-2010*. Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2017). *Drogy v České republice: Trendy a rizika 2016-2017*. Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti.
- Mravčík, V., Orliková, B., & Zábranský, T. (2016). *National Report on the Drug Situation 2015: Czech Republic*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2011a). *Vývoj drogové situace v České republice do roku 2010*. *Adiktologie*, 11(1), 7
- Musto, D. F. (1999). *The American disease: Origins of narcotic control*. Oxford University Press.
- Nadelmann, E. A. (1990). *Global prohibition regimes: the evolution of norms in international society*. *International Organization*, 44(4), 479-526.
- Navrátil, P. (2004). *Drogy a politika*. *Sociologický časopis*, 40(1), 13-26.
- Ovčačíková, L., Šlamberová, R., & Páleníček, T. (2016). *Diacetylmorfin v léčbě opioidové závislosti: Historie, účinnost a bezpečnost*. *Adiktologie*, 16(4), 296-303.

- Ovčačiková, L., Šlamberová, R., & Páleníček, T. (2016a). *Diacetylmorfin jako alternativa v léčbě závislosti na opiátech: Co přinesla zkušenost ze zahraničí?* *Adiktologie*, 16(4), 296-303.
- Polívka, J. (2001). *Drogová problematika a školní prevence*. Praha: Portál.
- Polívka, J. (2001a). *Drogová problematika v České republice: Kontexty a perspektivy*. Sociologické nakladatelství.
- Radimecký, J., Miovský, M., & Zábranský, T. (2006). *Substituční léčba v České republice*. *Adiktologie*, 6(2), 187-198.
- Rhodes, T. (2002). *The 'risk environment': a framework for understanding and reducing drug-related harm*. *International Journal of Drug Policy*, 13(2), 85-94.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge University
- Rose, N. (2007). *The Politics of Life Itself: Biomedicine, Power, and Subjectivity in the Twenty-First Century*. Princeton University Press
- Rousseau, J.-J. (1997). *The Social Contract and Other Later Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. University of California Press.
- World Health Organization. (2009). *Guidelines for the psychosocially assisted pharmacological treatment of opioid dependence*. Geneva: World Health Organization.
- Elektronické zdroje:
- Belackova, V., Mašková, A., Obradovic, I., & Schatz, E. (2020). Assessing the impact of laws controlling the sale of tobacco, alcohol, and marijuana on adolescent substance use: a longitudinal study. *International Journal of Drug Policy*, 77, 102688. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0955395920302613>
- Csete, J., & Kamarulzaman, A. (2016). *Compulsory drug detention centers in East and Southeast Asia*. *The Lancet*, 387(10024), 1226-1227. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)30051-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)30051-3)

Česká republika. (1999). Zákon č. 112/1998 Sb., o drogách a o změně některých souvisejících zákonů. Praha: Úřad vlády České republiky. Bohužel odkaz je již nefunkční.

Česká republika. (1999a). Zákon č. 112/1999 Sb., o kontrolovaných látkách a přípravcích Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378>

Degenhardt, L., Charlson, F., Ferrari, A., Santomauro, D., Erskine, H., Mantilla-Herrera, A., et al. (2018). *The global burden of disease attributable to alcohol and drug use in 195 countries and territories, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016*. *The Lancet Psychiatry*, 5(12), 987-1012. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30392731/>

Duff, C. (2008). *The pleasure in context*. *International Journal of Drug Policy*, 19(5), 384-392 Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/17768037/>

EMCDDA. (2021). *European Drug Report 2021: Trends and Developments*. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*. Dostupné z: https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2021_en

Hughes, C. E., & Stevens, A. (2010). *What can we learn from the Portuguese decriminalization of illicit drugs?* *British Journal of Criminology*, 50(6), 999-1022. Dostupné z: <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/50/6/999/404023?redirectedFrom=fulltext>

Miovský, M. (2008a). *Drogová problematika v Československu před rokem 1990*. *Adiktologie*, 8(1), 11-20. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/en/article/detail/2438/16>

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., & Černíková, T. (2020). *Drogová situace v České republice v roce 2019*. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/urad-vlady/dokumenty/drogova-situace-v-ceske-republice-v-roce-2019-178783/>

Národní protidrogová strategie 2010-2018: Střednědobý strategický plán České republiky v oblasti prevence a řešení problémů spojených s drogami. (2010). Praha: Vláda České republiky. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/strategie_web.pdf

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., & Tion Leštinová, Z., Černý, J. (2011). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2010*. Úřad vlády. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rocenka-drogova-2010-1-.pdf](https://www.vlada.cz/assets/ppov/rocenka-drogova-2010-1-.pdf)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černý, J., & Rous, Z. (2020a). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2019*. Praha. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2019/](https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2019/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Černý, J., & Rous, Z. (2012). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2011*. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2011-101508/](https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2011-101508/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., & Kiššová, L. (2011). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2010*. Úřad vlády České republiky. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2010/](https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2010/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2016). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2015*. Úřad vlády České republiky, Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/vydavatelstvi/vydane-publikace/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2015-155650/](https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/vydavatelstvi/vydane-publikace/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2015-155650/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2017). . Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2016/](https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2016/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., & Grolmusová, L. (2018). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2017*. Praha: Úřad vlády České. Dostupné z: [Dostupné z: https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2017/](https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2017/)

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., & Štěpánková, L. (2019). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2018/>

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2001). *Vývoj drogové situace v České republice v letech 1995-2000*. *Adiktologie*, 1(1), 22-35. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2000/>

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2011). *Vývoj drogové situace v České republice do roku 2010*. *Adiktologie*, 11(1), 27-43. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/en/article/detail/2442/17>

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2014). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2013*.

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., & Rous, Z. (2017). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2016*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2016/>

Mravčík, V., Chomynová, P., Grohmannová, K., Janíková, B., Tion Leštinová, Z., Rous, Z., ... & Fidesová, H. (2019). *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice za rok 2018*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2018/>

Národní protidrogová strategie na období 2010-2018 (2010). Praha: Ministerstvo zdravotnictví České republiky. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/strategie-a-plany/narodni-strategie-protidrogove-politiky-na-obdobi-2010-az-2018-a-jeji-evaluace-183158/>

Národní protidrogová strategie na období 2019–2027 (2019). Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/strategie-a->

[plany/narodni-strategie-prevence-a-snizovani-skod-spojnych-se-zavislostnim-chovanim-2019_2027-173695/](#)

Neale, J., Nettleton, S., & Pickering, L. (2015). *Gender sameness and difference in recovery from heroin dependence: A qualitative exploration*. *International Journal of Drug Policy*, 26(1), 96-104. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2014.09.003>

Neale, J., Tompkins, C. N. E., & Sheard, L. (2015). *Barriers to accessing generic health and social care services: a qualitative study of injecting drug users*. Health Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18290980/>

Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/publikace/vyrocni-zpravy/vyrocni-zprava-o-stavu-ve-vecech-drog-v-ceske-republice-v-roce-2013/>

Seddon, T. (2011). *Drug policy and global regulatory capitalism: The case of new psychoactive substances (NPS)*. *International Journal of Drug Policy*, 22(5), 377-383. Dostupné z: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24768473/>

Sucha, J., Doležal, T., & Gecková, A. M. (2012). *Školní programy prevence drogové závislosti v České republice: analýza situace*. *Adiktologie*, 12(2), 93-104. Dostupné z: https://www.adiktologie.cz/admin/upload/2_2012_2_adiktologie.pdf

Světová zdravotnická organizace (WHO) (2019). *WHO Guidelines on Drug Policy and Health: A Public Health Approach to Drug Policy*. Geneva: World Health Organization. Dostupné z: <https://www.who.int/publications/who-guidelines>

UNODC. (2021). *World drug report 2021*. United Nations Office on Drugs and Crime Dostupné z: <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr2021.html>

Úřad vlády České republiky. (2005). *Národní protidrogová strategie na období let 2005-2009*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-strategie-2005-2009.pdf>

Úřad vlády České republiky. (2010). *Národní protidrogová strategie na období let 2010-2018*. Praha: Úřad vlády České republiky. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-strategie-2010-2018.pdf>

World Health Organization. (2019). *Public health implications of the decriminalization and regulation of drugs: A global overview*. WHO Regional Office for Europe.

I

Dostupné z: <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/public-health-implications-of-the-decriminalization-and-regulation-of-drugs-a-global-overview-2019>